

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 8

БЕОГРАД 1939 ГОДИНЕ

КЊИГА 1

IV РЕДОВНИ САСТАНАК
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 1 МАРТА 1939 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАЛИ:

ПРЕТСЕДНИК

МИЛАН СИМОНОВИЋ

И

ПОТПРЕТСЕДНИК

АЛОЈЗИЈ МИХЕЛЧИЧ

СЕКРЕТАР

ВЕЉКО ВИШЊЕВАЦ

Присутни г. г. Министри: Председник Министарског савета и Министар унутрашњих послова Драгиша Ј. Цветковић, Министар просвете Стеван Ђирић, Министар грађевина др. Михо Крек, Министар без портфеља Војко Р. Чвркић, Министар без портфеља др. Џафер Куленовић, Министар без портфеља Анте Мastroвић, Министар без портфеља Франц Сној, Министар трговине и индустрије Јеврем Томић, Министар пошта, телеграфа и телефона Јован Алтипармаковић, Министар социјалне политике и народног здравља Милоје Рајаковић, Министар шума и рудника Љубомир Пантић, Министар без портфеља др. Бранко Миљуш, Министар пољопривреде Никола Бешлић, Министар физичког васпитања народа Буро Чејовић, Министар правде др. Виктор Ружић, Министар финансија Војин Ђуричић.

ПОЧЕТАК У 10.15 ЧАСОВА

САДРЖАЈ:

- Пре дневног реда: 1 — Читање и усвајање записника III редовног састанка Народне скупштине;
2 — Читање телеграма упућеног у име Народне скупштине породици умрлог др. Динка Тринајстића;
3 — Саопштење захтева Министра правде о издавању суду народних посланика;
4 — Саопштење извештаја о конституисању Одбора за проучавање Међународних уговора и споразума.

Говорници: Председник Народне скупштине Милан Симоновић, секретар Вељко Вишњевац.

Дневни ред: Претрес у начелу извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1939/40 годину.

Говорници: Министар финансија Војин Ђуричић, извештач Аћим Поповић, извештач Ото Гавриловић, Милорад Марковић, др. Јоже Лаврич (у име групе), Велимир Ањелковић, Димитрије Павловић, Адам Марин.

Председник Милан Симоновић: Господо народни посланици, отварам IV редовни састанак

Народне скупштине. Изволите чути записник III редовног састанка. Молим г. секретара да изволи прочитати записник.

Секретар Вељко Вишњевац прочита записник III редовног састанка.

Председник Милан Симоновић: Има ли ко да учини какву примедбу на прочитани записник? (Нема). Примедаба нема, објављујем да је записник примљен.

Изволите чути телеграм који сам у име Народне скупштине и у име своје упутио породици умрлог др. Динка Тринајстића.

Секретар Вељко Вишњевац (чита):

„Пречасном господину Ивану Тринајстићу, жушнику — Врдник оток Крк.

У име Народне скупштине и моје лично молим да изволите примити искрено и топло саучешће поводом смрти др. Динка Тринајстића заслужног националног радника и политичара.

Милан Симоновић,
Председник Народне скупштине

(Сви народни посланици саслушали су стојећи читање телеграма и пропратили усклицима: Слава Динку Тринајстићу!)

Претседник Милан Симоновић: Изволите чути захтеве г. Министра правде о издавању народних посланика суду.

Секретар Вељко Вишњевац (саопштава): Г. Министар правде тражи одобрење за продужење кривичног поступка противу г. г. народних посланика и то: Јовановића др. Ђорђа због дела из § 275, 276, 277 и 280 К. з.; Јовановића др. Ђорђа због дела из § 318, 397, 172, 397, 128 и 171 К. з.; Борића Фрање због дела из чл. 3 Закона о заштити јавне безбедности и поретка у држави; Борића Фрање због дела из чл. 3 Закона о заштити јавне безбедности; Берковића др. Јосипа због дела из § 99 К. з.; Стопара др. Богдана због дела из § 302/II ст. 1 К. з.; Штрцина Јанеза због дела из § 301/II К. з.; Антонијевића Душана због дела из § 318 К. з. и Гавран Капетановића Исмета због дела из § 334 одељак I ст. 2 К. з.

Претседник Милан Симоновић: Ови захтеви г. Министра правде упутиће се Имунитетном одбору. Изволите чути одборске извештаје о конституисању.

Секретар Вељко Вишњевац (саопштава): Одбор за проучавање законских предлога о међународним уговорима и споразумима извештава Народну скупштину, да се 28 фебруара о. г. конституисао и изабрао себи за претседника г. Пантића Душана, за потпретседника г. Јовановића др. Ђорђа и за секретара г. Коцеа др. Јуру.

Претседник Милан Симоновић: Прелазимо на дневни ред. На дневном је реду: Претрес у начелу извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1939/40 годину.

Реч има Министар финансија г. Војин Ђуричић. (Бурно плескање).

Министар финансија Војин Ђуричић: Господо народни посланици, између многобројних услова које треба да испуњава један добар буџет, два су најглавнија: с једне стране, он треба да буде довољно велики да обухвати све битне потребе државног и народног живота; с друге стране, он не сме бити толико велики да премаша платежну моћ народа. Између ове доње и горње границе имају се, дакле, кретати тежње и напори Министра финансија приликом састављања буџета.

У коликој мери предлог буџета за 1939/40 годину, који се пред вама налази, испуњава ова два битна услова?

Мерен величином државних и народних потреба овај предлог буџета пре би се могао сматрати као недовољан него као претеран. То потврђује већ сама чињеница, да су захтеви свих грана државне управе изражени у првобитним предрачунима упућеним Министру финансија премашили садашњу цифру буџетског предлога за преко 1.500 милиона динара и досезали износ од око 14,5 милијарди динара. Ови предрачуни били су предходно у више махова и сами редуцирани у дотичним Министарствима и ограничавали су се само на најхитније и најважније потребе односних ресора.

Посматране независно од могућности покрића, највећи део ових потреба може се сматрати да је савршено оправдан. Међутим, као једини одговорни Министар буџетске равнотеже, на коме лежи одговорност за састав буџета прихода и за прона-

лажење могућности покрића, Министар финансија био је присиљен да тражи знатно снижење ових захтева и да предрачун расхода, руководећи се начелом хијерархије и степена важности потреба, сведе на ону меру, која је сагласна са стварном фискалном и привредном снагом земље.

На тај начин предрачун расхода за 1939/40 годину утврђен је у суми од 12.942.000.000 динара.

Повећање расхода по предлогу за 1939/40 годину према буџету који је на снази износи укупно 762 милиона динара. Међутим, као што сам већ имао прилику да нагласим у комуникеу штампи и у експозеу пред Финансијским одбором, — расходи по овом предлогу повећани су за 965,8 милиона динара према буџету за 1938/39 годину, ако се узму у обзир и расходи четири државна рудника, који су ушли у састав недавно основаног Југословенског челика а. д. и расходи Државне хипотекарне банке, — који се налазе у текућем буџету, а испали су из овог буџетског предлога.

Код сваког упоређења које се врши између новог и старог буџета, намеће се питање оправданости повећања расхода. Одговор на ово питање даје анализа предложене цифре повећања.

Елементи који су изазвали повећање буџетских расхода по овом предлогу у односу на садашњи буџет могу се у главном поделити у групе овако: 1) Државне законске обавезе т. ј. облигатни расходи; 2) Расходи на земаљску одбрану; 3) Расходи државних привредних предузећа и установа који носе продуктивно обележје; 4) Потпуније задовољење потреба по појединим гранама државне управе и, најзад, и извештан пораст цена у току 1938 године.

На облигатне расходе т. ј. на државне законске обавезе долази: 129 милиона динара на службу државних дугова и 50 милиона динара за ратне инвалиде и њихове породице. Повећање у размену државних дугова изазвано је у главном предвиђањем потребних кредита за нове зајмове, чија се емисија тек предвиђа у идућој буџетској години (6%-тни зајам за јавне радове и народну одбрану од 4 милијарде динара), и за зајмове који су још у току емисије (по 6%-тним обвезницама за далматински аграр, 5%-тним средњорочним обвезницама за јавне радове и по 4%-тним обвезницама за накнаду ратним добровољцима. Осем овог повећања расхода на државне дугове и ратне инвалиде, облигатан карактер имају такође повећања расхода на пензије у суми од округло 22 милиона динара, као и највећи део повећања код раздела Министарства правде, где спада и обавеза по Финансијском закону у суми од 35 милиона динара, која је до сада теретила државни обртни капитал, а затим и обавезни расходи по закону о уређењу среских судова и по Финансијском закону за 1938/39 годину у вези са оснивањем нових апелационих судова. Повећање расхода код Министарства војске и морнарице износи 156 милиона динара. Ово повећање расхода на земаљску одбрану врло је скромно. Из статистика о порасту војних буџета појединих земаља — од којих је неке навео Господин Министар војске и морнарице и своје експозеу у Финансијском одбору, види се да је пораст војних буџета у другим земаљама далеко већи. Данас највећи број земаља, поред редовних буџетских сретстава за војску, ствара посебне фондове за народну одбрану и прибегава великим за-

дужењима. Путем стварања ванбуџетских сретстава за подизање наше војне снаге пошли смо и ми, када смо у 6% зајму од 4 милијарде динара предвидели суму од 1,5 милијарду динара за потребе наше народне одбране. Али у томе правцу морамо учинити један корак даље и створити, по примеру других земаља, један фонд народне одбране који би се дотирао ванредним сретствима, а чија би се организација, пословање и контрола регулисала посебним законским прописима.

Од суме повећања расхода по предлогу буџета у динара 965,8 милиона (односно у динара 762 милиона, узимајући у обзир већ поменуто смањење) око 250 милиона динара претстављају, дакле, законски обавезно повећање, које није могло бити предмет никакве штедње. Са новим кредитима на земаљску одбрану у суми од 156 милиона, ово повећање пење се на око 400 милиона динара. Осем тога, предлог буџета расхода садржи повећање код државних привредних предузећа и установа која сама покривају своје расходе. Овде су повећања расхода услов за веће приходе и боље пословне резултате, исто као и у приватно-привредном пословању. Тако, повећање расхода износи код Министарства саобраћаја — углавном Управа државних железница — 251 милион динара (по одбитку расхода за пензионере Министарства саобраћаја, пренетих са раздела „Пензије”, у суми од 143 милиона динара и 7 милиона динара ванредних расхода Одељења за грађење железница, који падају на општа државна сретства). Повећање расхода код Министарства пошта, телеграфа и телефона износи 49,1 милион динара: од ове суме 40 милиона округло односи се на редовне и инвестиционе трошкове саме поштанско-телеграфске и телефонске службе, док сума од 9 милиона динара претставља разлику субвенције паробродским друштвима по пуноважним уговорима, која је до сада теретила обртни капитал. У ресору Министарства финансија на продуктивне установе долази повећање расхода у суми од 85,5 милиона динара, и то: на Управу монопола 35,4 милиона, на Државно добро „Беле” 28,5 милиона, на Државну фабрику шећера на Чукарици 18,5 милиона, на Поштанску штедионицу 3,2 милиона. Ови расходи имају највећим делом инвестициони карактер и допринеће појачању комерцијалног ефекта ових установа. Групишући сва ова повећања расхода код продуктивних ресора односно код државних привредних предузећа која своје расходе покривају својим приходима добија се сума од 385,6 милиона динара у округлој цифри:

Укупно пак повећање расхода на државне дуге и обавезе, на народну одбрану и на продуктивне потребе државних привредних предузећа и установа износи близу 800 милиона динара или преко 80% свих повећања расхода. Другим речима, више од 4/5 свих повећања расхода проистичу из директних законских обавеза државе или су намењени потребама земаљске одбране или, најзад, служе продуктивним потребама државне привреде. Остатак повећања расхода у износу од око 170 милиона динара распоређен је између разних грана државне управе и изазван је нормалним развојем државног апарата.

Најзад треба напоменути да је и пораст цена у току 1938 године морао имати утицаја на буџетске расходе. Тако су цене на велико — према индексима Народне банке — скочиле за 4,80% про-

сечно према нивоу 1937 године, док је за исто међувреме код цена на мало скок износио 6,79%. Према томе, сам развој цена правдао би и нешто веће повећање буџетских расхода у односу на 1938/39 годину, чак и под претпоставком да се по буџетском предлогу не предвиђа подмирење никаквих нових потреба.

Крајња цифра повећања расхода по предлогу буџета према садашњем буџету од 762 милиона динара односи се са 27,2% на личне расходе, а са 72,8% на материјалне расходе. Повећање свих личних расхода по предлогу буџета, према буџету за 1938/39 годину, износи 3,77% са 5.504,9 милиона на 5.712,3 милиона.

Материјални расходи повећани су по предлогу буџета према садашњем буџету за 8,3% односно са 6.675 милиона на 7.229,6 милиона.

Лични расходи, са мањим или већим отступањима, углавном се стално приближавају износу од 50% укупних расхода по државном буџету.

Однос личних и материјалних расхода по садашњем буџету за 1938/39, у поређењу са буџетима извесног броја суседних земаља, показује од прилике исту сразмеру.

Лични расходи у проценту према укупној суми буџета расхода за 1938/39:

Југославија	45,2
Бугарска	49,2
Мађарска	49
Румунија	45,4
Чехословачка	41,1

Као што се из ове табеле види, у земљама аграрног склопа учешће личних расхода у укупној суми буџета расхода скоро је једнако. У Чехословачкој, као јаче индустријализованој земљи, већ долази мањи постотак на личне расходе:

Као саставни део личних расхода појављује се и проблем пензија, које тешко терете наш државни буџет. Расходи на пензије за последњих 12 година, од 1926/27 до 1937/38 показују огроман пораст. Док је у 1926/27 години на пензије утрошено свега 626 милиона динара у округлој цифри, у 1937/38 години утрошено је 1.163,2 милиона динара или скоро двоструко. (Др. Бранко Чубриловић: То је диктатура пензионисала младе чиновнике!) Ако се упореди однос извршених расхода на пензије према приходу од непосредних пореза (без пореза на пословни промет) у односним годинама констатује се да су у 1926/27 години расходи на пензије износили свега 38,1% од овог пореског прихода, док су у 1937/38 години апсорбовали читавих 63,7% од тога прихода, што значи повећање за преко 60%. Ако би се расходи на пензије и убудуће развијали овим темпом, прети озбиљна опасност да ова појава унесе озбиљан поремећај у наше државне финансије. И садашњи однос између прихода од непосредних пореза и расхода на пензије, претставља једну неповољну појаву. Зато ће овом питању бити поклоњена посебна пажња.

И поред створених ванбуџетских сретстава за подмирење ванредних државних потреба из зајма од једне милијарде динара у 1937 години, као и из 6%-ног зајма од 4 милијарде динара, по коме се предвиђа прва емисија у суми од 700 милиона динара за ову годину, — ипак су инвестициони расходи по предлогу буџета за 1939/40 годину по-

већани за преко 80 милиона динара, према буџету за 1938/39 годину. И ако ови расходи треба по правилу да буду финансирани ванредним сретствима, ипак њихов пораст претставља повољну појаву, јер они у крајњој линији служе повећању државне и народне имовине и техничке опреме земље, која по дефиницији претставља основни услов за даље привредно подизање. Исто тако, т. зв. ванредни расходи, који имају великим делом инвестициони карактер, повећани су по предлогу, према садашњем буџету, за 57 милиона динара, са 935,7 на 992,7 милиона динара.

Посматран у дужем временском размаку, за последњих 10 година, наш државни буџет не показује од 1930/31 до 1939/40 године никакво повећање расхода. Државни буџет достигао је максималну послератну цифру одобрених кредита у 1930/31 години, са сумом од 13.348.013.160 динара, или округло 406 милиона динара више него по овом предлогу, а у 1931/32 одобрени буџет износио је 13.210.303.954 или за 268,3 милиона динара више, него што износи овај предлог буџета. У годинама кризе, од 1930 до 1934, у вези општег пада цена и приватних доходака, вршена је енергична компресија буџетских расхода, тако, да је у буџетској 1934/35 години достигнут најнижи послератни ниво буџетских расхода, са сумом од 10.171.250.798 динара одобрених буџетских расхода.

За време овога периода, у циљу прилагођавања државних расхода оропулој привредној снази, ишло се чак и испод најскромније одмерених државних потреба. Стога је сасвим природно што је од 1935/36 године, у вези са привредним оживљењем и порастом националног доходака, настао нов пораст буџетских расхода. Ови расходи, као што се види, још нису достигли ни ниво буџета за 1930/31, рађеног у периоду пре кризе, па чак ни буџета за 1931/32, када је светска привредна криза већ била захватила и нашу земљу. Треба, међутим, имати у виду да је број становника наше земље у току последње деценије порастао за око 1.500.000 душа, да се законодавство развијало, и да је општи културни ниво такође подигнут. Ако упоредимо расходе за просвету, судство, социјалну политику и народно здравље, грађевине итд. по буџету за 1930/31 са тим истим расходима по овом предлогу буџета, онда можемо констатовати да су ти расходи по државном буџету остали готово непромењени, и ако су стварне просветне, судске, грађевинске, социјалне и здравствене потребе у току последње деценије свакако морале порастати. Ове чињенице најбоље објашњавају и оправдавају насушну потребу за стварањем ванбуџетских средстава за опште унапређење наше земље. У највећем броју страних земаља, због државне интервенционистичке политике и наоружања, и буџетски и ванбуџетски расходи за последњу деценију скочили су у огромним размерама. Све ово довољно доказује да је пораст расхода по овом предлогу потпуно нормалан и да се, шта више, креће у веома скромним границама, јер бисмо за многе државне потребе могли пожелети далеко већа редовна сретства.

Како нам се при оваквим околностима приказује могућност покрића? Другим речима, ако је овај предлог буџета расхода морао бити већи за 762 милиона динара, у скупној цифри, од буџета који је на снази, да ли је предвиђени вишак при-

хода реалан и да ли стоји у складу са платежном снагом и са привредним могућностима наше земље? Тиме долазимо на анализу предложених прихода и на основе њихове процене.

За покриће мањка прихода према расходима, по првобитном буџетском предлогу, процењеном у суми од 300 милиона динара, биле су предвиђене нове фискалне мере и то: 247 милиона динара на име специјалног доприноса уз непосредне порезе и 52,5 милиона динара нових прихода код наследне таксе и трошарине на основу корекције односних стопа.

Од ових нових фискалних мера, биће задржан једино приход у суми од 52,5 милиона динара од такса и трошарине, 100 милиона динара пронађено је накнадно ревизијом редовних фискалних и привредних прихода, а остатак од око 150 милиона динара попуниће се без прибегавања новим дажбама, као и без повећања постојећих дажбина. Ове корекције у предлогу буџета прихода спровешће се посебним амандманом. Према томе, за покриће повећаног буџета расхода за суму од 762 милиона динара, од новог фискалног напора очекује се свега 52,5 милиона динара, док се остатак до овог износа очекује од аутоматског пораста редовних прихода у вези са развитком т. зв. „пореске материје”. У току последње четири године, упоредо са оживљењем коњунктуре и снажењем куповне моћи, расли су и приходи од коњунктурних пореза, а то су посредни порези. На њима великим делом почива равнотежа и по овом буџетском предлогу.

Од свих прихода, на фискалне приходе долази приближно 2/3 или око 8,5, а на приходе државне привреде 1/3 или око 4,4 милијарде. Што се тиче фискалних прихода, непосредни порези стоје према посредним порезима у приближној сразмери 1 према 3. Код овог упоређења, у посредне порезе урачунавају се монополи, а такође и порез на пословни промет, који се једино из административно-техничких разлога води међу непосредним порезима.

Процена предвиђених прихода вршена је критички и искрено на основи елемената који су финансијској администрацији стајали на располагању у тренутку израде буџетског предлога.

Према досадашњем ритму наплате фискалних прихода — непосредних и посредних пореза и монопола — за период од првих 9 месеци текуће године — ови приходи треба да даду крајем ове буџетске године вишак од 474 милиона динара округло изнад буџетске процене. Ако би се тај ритам и даље одржао, онда се основано може очекивати за идућу годину, од овог аутоматског повећања фискалних прихода, као и у вези корекције стопа код такса и трошарина, — један вишак приноса од приближно 530 милиона динара у поређењу са 1938/39 годином. Разлику од укупног износа повећања прихода према овогодишњем буџету имала би да пружи државна привреда, као и приход који ће бити регулисан већ поменути амандманом.

Када је, међутим, реч о буџету прихода, о могућности покрића, мора се са буџетског терена прећи на економски. Буџет треба посматрати у склопу свих економских, а делом и политичких чинилаца. Од развоја послова, од кретања цена, једном речи од стања приватне привреде зависи у првом реду остварење буџета прихода. На еко-

номске факторе, пак, може се мање утицати него на расходе. Предлог Финансијског закона за 1939/40 годину задржао је одредбу из садашњег Финансијског закона (§ 5), која овлашћује Министра финансија да, у случају стварне потребе, равнајући се према развоју привредних прилика и притицању прихода, кочи материјалне расходе до 10% износа буџетом одобрених кредита. Међутим, мора се признати да су чисто техничка сретства — у која спада компресија расхода, — сасвим недовољна. Потребна је планска акција, да се привредни организам означи, да би хранио државне финансије. Државни буџет, државна благајна, народни новац и јавни кредит могу цветати само у снажној и напредној народној привреди. Зато Краљевска влада неће ништа пропустити, да би се наша народна привреда, тај темељ државних финансија, што боље унапредила.

Извесно попуштање конјунктуре, карактернише привредни положај у свету у 1938 години, упркос појачаног наоружања, активне политике државних инвестиција и оживљења кредитне пијаце. Светска трговина бележи назадак према 1937 години, цене на велико показале су попуштања у великом броју земаља. Рекордна жетва пшенице у 1938 години врши притисак на цене и отежава положај аграрних земаља извозница, у које спада и наша земља. Ратна опасност изазвала је током прошле године тешке реперкусије на светском новчаном тржишту и тржишту капитала: огромне количине злата пребачене су у септембру из Европе у Америку, улози су се повлачили у знатној мери, а на тржишту племенитог метала настала је велика хоса.

Наша привреда напредовала је у току 1938 године, ма да је ритам тог напретка био спорији него у 1937 години. Ратна психоза задала је и нашој привреди један удар, од кога се она, међутим, убрзо опоравила. Поремећаји на нашем новчаном тржишту у вези са одливом улога код депозитних установа били су мањи него у великом броју других држава, а уз то су већ у току последњих месеци прошле године добрим делом били надокнађени.

Благодарећи политици јавних радова, наша унутрашња конјунктура добила је новог потстрека, а с тим у вези такође је порасла и куповна моћ народа. Индекси СУЗОРА о броју осигураних радника показују скоро удвостручавање запослености према 1935 години у оним гранама радности где је држава најживље интервенисала — грађење железница, путева, водоградње. У највећем броју наших градских центара, грађевинска делатност бележи појачање. Број трговачких радња такође је порастао; исто тако, порастао је, више него у 1937 години, и број акционарских друштава.

Стварање ванбуџетских средстава за привредно и културно унапређење наше земље ставља нас пред проблем државног кредита. Државни буџет, са једногодишњим трајањем и са ограниченим средствима везаним за редовно државно газдовање, не може да послужи као база и импулс снажног привредног унапређења наше земље. Зато су потребна посебна и знатна средства и дугогодишњи привредни план. 6% — ни зајам од 4 милијарде динара за јавне радове и народну одбрану претставља један важан елемент у низу мера које имају да послуже томе циљу. Остварујући се кроз

један шестогодишњи период, он ће послужити као подлога на којој ће држава моћи да развије своју активну привредну и културну улогу и да допринесе изграђивању неопходно потребне привредне опреме наше земље, као и њеног општег унапређења. За успех ових кредитних операција битан је услов стабилност новца и неговање кредитног тржишта, његово снажење и дириговање једног дела националне штедне у државне пласмане, који пружају најбоље услове сигурности и укамаћења.

На целом нашем привредном видуку у 1938 години осетнији назадак према 1937 години запажа се међутим код спољне трговине. Спољна трговина у 1938 години смањена је и по вредности и по количини. Док је трговински биланс у 1937 години био активан за 1.038 милиона динара, биланс за 1938 годину показује активу од само 72 милиона. Овакав развој наше спољне трговине последица је смањења извоза, у првом реду житарица, затим руда, дрвета као и неке врсте стоке. Највеће смањење извоза према 1937 години налази се код пшенице, за 62,8% од вредности или 352 милиона динара, а код кукуруза 31,20% или 218 милиона динара. Извоз цереалија смањен је за преко пола милијарде динара, у првом реду због ниских светских цена. Благодарећи државној интервенцији на тржишту, цене пшеници одржаване су на нивоу знатно вишем од светског паритета.

Овакво померање нашег трговинског, на самим тим и платног биланса, на сваки начин имало је неповољног одзива на нашу девизну ситуацију. Осигурање стабилности динара представља у главном тројак мер: 1) монетарно-техничке мере, праћене потребном контролом; 2) воспостављање равнотеже у билансу плаћања по потреби и путем кредитних операција; 3) опште економске мере трајног и далекосежног значаја, које преко преоријентације наше националне производње, треба да обезбеде подмирење у самој земљи извесних основних потреба, које су до сада биле предмет увоза. (Др. Милош Туцањанин: Пре свега добру спољну трговину, не старе машине него девизе! Немојте нам стварати Зеницу са старим машинама!) С друге стране, те економске мере треба да оспособе извесне гране наше националне радности да се њихови производи појаве на светској пијаци. Ова преоријентација — поред монетарног значаја, о коме се мора непрестано мислити — имала би и политичко-привредни и социјални значај, јер би створила могућност ширег запослења наше радне снаге.

Према службеним подацима, пораст оптицаја за последњу годину дана је минималан. Покриће није претрпело битних измена. Тако, златна подлога Народне банке... (Др. Милош Туцањанин: Колико имате девиза у Народној банци, Господине Министре?) Потпуно довољно, господине посланиче. Можете бити потпуно мирни. У томе погледу влада узима са задовољством пред Вама одговорност и уверавам Вас да ће то одржати и у будуће.

Тако, златна подлога Народне банке по стању од 15 фебруара ове године, представљала је у стабилнованим динарима вредност од 1.912 милиона динара, показујући повећање према стању од пре годину дана од 189 милиона динара. Новчанице у оптицају и обавезе по виђењу које су истога дана износиле 8.675 милиона динара, показују повећање у истом раздобљу од свега 318 милиона ди-

нара. Покриће, узимајући у обзир прим, порасло је од 26,4% на 28,3% или за 1,9%.

Оптерећење јавним дажбинама по овом предлогу буџета на сваког становника износи 518 динара. Оно је, истина, нешто веће него по садашњем буџету (487 динара), али ипак изостаје иза оптерећења у суседним земљама, где је по буџетима за 1938/39 годину износило на пр. у Румунији 616 динара, у Мађарској 718 динара, у Чехословачкој (пре територијалних промена) чак 1.015 динара.

Национални доходак, према калкулацијама вршеним у Министарству финансија, порастао је између 1935 и 1939 године за 9,3 милијарде динара, са 37,5 на 46,8 милијарди. Фискално оптерећење по државном буџету за 1935/36 годину износило је 428 динара на једног становника.

Што се тиче цифара о националном доходу, њих треба разматрати са крајњом резервом, јер калкулације ове врсте спадају у ред најтежих и најделикатнијих. У сваком случају, допуштено је закључити, упоређујући нашу земљу са другим земљама, да пораст фискалног оптерећења по нашем државном буџету не стоји у несразмери са порастом националног дохода.

Поред осталог, и ради правилније оцене фискалног оптерећења по државном буџету, потребно је да се у нашем буџетском систему вратимо на разликовање привреде од администрације. Држава је правно лице које има низ економских потреба, које може сама да подмири. Државне жељезнице, на пример, — у које је инвестиран капитал од преко 25 милијарди динара — рудници, Државно добро Беље, фабрика шећера и т. д., све су то привредна предузећа истог типа као и она у приватној привреди, и њихови приходи немају никакве везе са дажбинама и оптерећењем по државном буџету. С тога је веома пожељно да ова предузећа буду одвојена од државне администрације у ужем смислу и да имају потпуно засебну еволуцију од административног буџета који се подмирује државним дажбинама. Зато не би било ниуколико штетно, када би се овај привредни део државног буџета развијао много бржим темпом, од оног другог, чисто административног дела.

После овог кратког приказа предложеног буџета за 1939/40 годину и основа на којима је рађен мислимо да је допуштено закључити да овај буџетски предлог обухвата, истина најштедљивије одмерене, све битне потребе државног живота — док су сретства за његово покриће процењена у складу са фискалном и привредном снагом нашег народа. (Бурно и дуготрајно одобравање, плескање и узвици: Живео!)

Претседник Милан Симоновић: Има реч извештајца Финансијског одбора г. Аћим Поповић.

Извештајца Аћим Поповић (чита):

„ИЗВЕШТАЈ

ФИНАНСИЈСКОГ ОДБОРА НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ О ПРЕДЛОГУ БУЏЕТА ДРЖАВНИХ РАСХОДА И ПРИХОДА СА ОДРЕДБАМА ФИНАНСИЈСКОГ ЗАКОНА ЗА 1939/40 ГОДИНУ

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Финансијски одбор Народне скупштине, на својим седницама од 20 до 27 фебруара 1939, проучио је предлог буџета државних расхода и при-

хода са предлогом Финансијског закона за 1939/40 годину, о чему подноси следећи извештај:

Пре него што пређе на ближа разматрања о предлогу буџета за 1939/40 годину Финансијски одбор жели да учини неколико претходних напомена.

Овај предлог буџета рађен је и поднет Народној скупштини у приликама које се разликују од оних под којима је доношен буџет за 1938/39 годину, који је данас на снази. Пре свега, предлог буџета поднет је Народној представници у ванредном сазиву, пошто је рок од 20 новембра, утврђен чл. 102 Устава за подношење буџета у редовном сазиву, пао у време распуштања Народне скупштине и расписивања скупштинских избора који су обављени 11 децембра 1938 године. Финансијски одбор са задовољством констатује да се Краљевска влада и поред веома скраћеног рока изјаснила за доношење редовног буџета а против буџетских дванаестина. Буџетске дванаестине, поред осталих многобројних незгода које повлаче за државну управу и привреду, мање су у складу и са нормалним вршењем буџетског права Народног представништва, него одобравањем редовног државног буџета.

Предлог буџета за 1939/40 годину, који је достављен Финансијском одбору Народне скупштине, израдила је у потпуности претходна влада. Садашња Краљевска влада, на основу раније прибављеног указног овлашћења, само је опрочела овај буџетски предлог Финансијском одбору, не вршећи у њему, због краткоће времена, никакве измене, али је у свом писму, упућеном Народној скупштини 20 фебруара 1939 године, Г. Министар финансија саопштио да ће потребне коректуре, како у рачунском делу буџетског предлога тако и у тексту финансијског закона, предложити у виду амандмана. Предлог буџета за 1939/40 годину, упућен са буџетом за 1938/39 који је на снази, показује повећање за 762 милиона динара и утврђује се у укупном износу од 12.942 милиона динара. Од овога повећања на личне расходе долази 207,4 милиона или 27,2% а на материјалне 554,6 милиона или 72,8%. Због тога што су лични расходи по овом предлогу буџета мање увећани него материјални, срезмера између личних и материјалних расхода по предлогу буџета нешто је побољшана у корист материјалних расхода, у поређењу са садашњим буџетом. Тако, док су лични расходи по буџету за 1938/39 износили 45,2% а материјални 54,8%, по овом предлогу лични расходи износе 44,1% а материјални 55,9%. Пошто су материјални расходи по правилу непосредно продуктивнији од личних, то се ова промена у њиховом узајамном односу може забележити као повољна.

Повећање расхода по овом предлогу — као што је наглашено и у експозицији г. Министра финансија и г. г. ресорних Министара — произровкано је потребама земаљске одбране, повећањем ануитетске службе по државним дуговима, већ емитованим и у току емисије, који су намењени поглавито привредној и војничкој опреми наше земље; затим је повећање изазвано потребама државне привреде и, најзад, служи обезбеђењу правилнијег функционисања државне управе у разним њеним гранама. С погледом на државне потребе, ово повећање има опште корисну и продуктивну намену.

За покриће повећања по предложеном буџету расхода, у првобитном предлогу буџета прихода

биле су предвиђене нове дажбине у суми од округло 300 милиона динара, претежно код непосредних пореза. Остатак повећања имао је бити покривен редовним сретствима, од којих се есконтовало повећање приноса.

Финансијски одбор са задовољством је примио знању изјаве г. Министра финансија, у његовим говорима у начелном и специјалном претресу буџетског предлога у Финансијском одбору, да ће се равнотежа по овом предлогу буџета обезбедити без прибегавања новим теретима, као и без повећања постојећих дажбина, са изузетком извесних коректура стопа код такса и трошарине, од чега се очекује приход од 52 милиона динара, у округлој цифри. Ове исправке у првобитном предлогу буџета прихода, г. Министар финансија предложиће посебним анандманом, који ће накнадно бити достављен Финансијском одбору. Овај износ је минималан с погледом на цифру повећања буџета према 1938/39 години, а нарочито с обзиром на укупну масу буџетских расхода и прихода.

Финансијски одбор сматра за потребно да констатује да светска коњунтура показује извесне знаке попуштања и да то не може остати без утицаја и на нашем привредном подручју. Несумњиво је да је то слабљење коњунктуре дошло до извесног изражаја и у назадовању наше спољне трговине у протеклој години, у поређењу са 1937 годином. Ти симптоми налажу опрезност и у проценјивању наших фискалних могућности. Досадашњи повољан развој привредних прилика омогућио је да се у току три последње буџетске године повећање државних буџетских расхода покрива појачаним приливом прихода без прибегавања осетнијем повећању фискалних терета. Финансијски одбор поздравља изјаву г. Министра финансија, да ће финансијска политика тежити јачању националне производње и њеном диференцирању у циљу појачања нашег народног дохода. Идеал буџетске политике не може бити смањивање расхода, што значи сужавање државних потреба, већ снажење привредних основа на којима тај буџет почива, како би било обезбеђено подмирење све већег броја државних потреба, уз сразмерно мањи фискални и привредни напор. У вези са појачањем капацитета наше народне привреде стоје већ предузете и пројектоване кредитне операције, и зато се Финансијски одбор у пуној мери солидариса са програмском изјавом Краљевске владе и г. Министра финансија, да домаћем кредитном тржишту, његовом изграђивању и снажењу треба поклонити најпунију пажњу, јер је кредит данас и у државном животу једна од најмоћнијих полуга за стављање у покрет целокупне привредне активности и осигурање социјалног напретка.

У вези изложеног, Финансијски одбор има част замолити Народну скупштину, да овај њен извештај прихвати и да прими предлог буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за 1939/40 годину онако, како га је Краљевска влада предложила, уз следеће напомене:

1) Г. Министар финансија ће накнадно, у виду законског и рачунског амандмана, предложити измене у поднетом предлогу буџета прихода, као и у погледу Финансијског закона;

2) Поједини чланови Финансијског одбора поднеће накнадно предлоге амандмана за измену

и допуну извесних одредаба предлога Финансијског закона.

Моли се Народна скупштина, да овласти г. Министра финансија, да може изменити редни број параграфа и ставова Финансијског закона онако, како буде дефинитивно усвојен од Народне скупштине.

За известиоце одређени су г. г. Ото Гавриловић, Франц Габровшек и Аћим Поповић.

Претседник
Финансијског одбора,

Димитрије Магарашевић, с. р.

Секретар,

Станоје М. Протић, с. р.

Чланови:

Др. Урош Трбојевић, с. р.; Инж. Аћим Поповић, с. р.; Урош Недељковић, с. р.; Др. Адолф Голна, с. р.; Др. Милан Улмански, с. р.; Нешо Шћеповић, Исмет Гавран Капетановић, с. р.; Дионисије Продановић, с. р.; Др. Милован Грба, с. р.; Марко Краиц, с. р.; Владимир Чохаџић, с. р.; Лале Зубер, с. р.; Драгослав С. Пантовић, с. р.; Др. Јуре Коце, с. р.; Осман Вољевица, с. р.; Ото Гавриловић, с. р.; Радивоје Милошевић, с. р.; Др. Јоже Лаврич, с. р.; Франц Габровшек, с. р.; Тодор Живковић, с. р.; Милан Ђатовић, с. р.; Др. Хамид Х. Ефендић, с. р.; Милан Стоимировић-Јовановић, с. р.; Инж. Драгомир Самокресовић, с. р.; Анђелко Михаиловић, с. р.; Димитрије Мирковић, с. р.; Др. Антон Огризек, с. р.; Лука Костренчић, с. р.; Јоца Георгијевић, с. р."

Претседник Милан Симоновић: Господо народни посланици, пре него што пређемо на даљи рад у овој седници, ја сам хтео да вас упозорим на једну ствар. Сигурно је да цела Народна скупштина жели да се стенографске белешке о дискусији у пленуму Народне скупштине на време отштампају. Због тога бих молио сву господу говорнике да одмах после одржаних својих говора сиђу у Стенографски биро и изврше коректуру својих стенограма.

Рад сада прекидамо, а с обзиром на то да имамо врло велики број пријављених говорника за дискусију у начелу, молим да на време будемо овде.

Сада прекидамо седницу, а наставићемо рад тачно у 5 часова по подне.

Седница је прекинута у 11.15 часова.

(Наставак седнице у 17.15 часова)

Претседник Милан Симоновић: Господо посланици, настава се седница. Пре него што би прешли на рад и дао реч господи посланицима који су на реду, сматрам за потребно да упозорим г. г. народне посланике да се за начелни претрес, као што сте могли видети из распоредне листе, јавно прилично велики број говорника данас по подне. Поред г. известиоца Отона Гавриловића данас по подне говориће и ова господа народни посланици: Милорад Марковић, Јоже Лаврич, Велимир Анђелковић, Јосип Цветић и Димитрије Павловић. Према томе молим г. г. народне посланике да се не разилазе, него да буду у сали.

Има реч извештач г. Ото Гавриловић.

Известилац Ото Гавриловић: Господо народни посланици, прошла буџетска дебата у овоме Дому имала је за базу дискусију трогодишњег рада Кабинета г. др. Милана Стојадиновића. Та дискусија била је исцрпна зато што је пред нама стајао један огроман материјал и она је била позитивна по целокупну дискусију о економско-финансијском деловању те владе. Кабинет г. Цветковића свега је и цигло месец дана на управи земље. О његовом раду не би могли, господо посланици, да говоримо. Али ми имамо декларацију Краљевске владе и према тој декларацији ми треба да заузмемо свој став и према њеној садржини по економско-финансијским питањима и став према политичким питањима. Декларацијом Краљевске владе доминира, господо, политички моменат и то у ставу који каже: „Краљевска влада сматра да споразум са Хрватима као хрватско питање мора бити њена јасна и одлучна политика. Краљевска влада верује да се овим путем може створити солидна база за једну нову оријентацију наше унутрашње политике.

Краљевска влада жели да у атмосфери узајамног братског разумевања и трпељивости приступимо решењу овог историјског задатка. Али, баш због његове замашности и деликатности треба да смо сви свесни, да ауторитет државе, јавни и социјални поредак, имовна безбедност и ред у администрацији имају бити у потпуности сачувани.

У својој привредној и финансијској политици Краљевска влада ће поклонити најпотпунију пажњу да се рационално и плански осигурају најповољнији услови, материјални, технички и психолошки за што бољи привредни напредак земље, с тежњом да постепено диференцирање наше радности и боље искоришћење наших могућности допринесе општем подизању народног благостања и привредне независности.

Недоступно стојећи на становишту да је буџетска равнотежа основни темељ добрих државних финансија, Краљевска влада ће притом водити рачуна о платежној моћи народа и о правилном распореду јавних терета. Понаособ, пак, поклоњене се пажња јавном кредиту у земљи и на страни, побољшању услова за развитак националне штедње и осигурати стабилност нашег новца”.

Овим су господо, изражена начела и програми економско-финансијске политике, али, господо, то није програм далеке будућности, то нису, господо, речи на које треба да очекујемо да ће се остварити кроз неке година, него су то питања актуелна и врло прешна.

Још једна напомена: Коликогод та политика доминира јавним животом данас, и кроз декларацију Краљевске владе, економска и финансијска политика од највећег је значаја, не само за материјално благостање народно, већ и за психолошко расположење маса. Због тога Краљевска влада мора да обрати пажњу, и даље на ову активност и да југословенским грађанима у слободној и независној Југославији пружи пуно благостање.

Господо народни посланици, Краљевска је влада добро урадила што је Народном претставништву поднела буџет за наредну годину а не буџетске дванаестине. Па, господо, и по цену да се окријна наше право дебате, да нам се ускрати мо-

гућност дискусије, ја мислим да радије треба да примимо и по цену те жртве, да имамо буџет са мањом дискусијом, са дискусијом која није тако исцрпна. Јер, као што знате, буџет уноси ред у државне финансије, док буџетске дванаестине причњавају увек и финансијске и административне поремећаје. И зато сматрам да је Влада добро урадила што нам је дала буџет а није нам поднела буџетске дванаестине.

Господо, господин Министар финансија нам је јутрос дао детаљне, реалне и ближљиво постављене податке. Он је детаљно говорио о државним приходима и расходима, о њиховом односу према државним и националним потребама, о њиховом односу према народном доходу и према платежној моћи народној.

Господо, експозе Господина Министра финансија, који сте ви јутрос пажљиво саслушали, изнео је детаље тако исцрпно, реално и цифарски да ви из тих цифара и из односа тих цифара можете добити јасну слику о потребама које су непокривене, о тенденцијама у нашим расходима и о могућности њиховог покрића. Господо, овај је буџет презентирао са тринаест милијарди динара, и већи је од претходнога. Кратка карактеристика наших расхода устаљена је по главним групама државних потреба. Али ванредне прилике захтевају повећање и тенденција пораста наших расхода лежи у кредитима обнове земље, у ануитетској служби и за покриће ануитета нових зајмова, у обнови привреде, у првом реду железничкога парка. Ми, господо, морамо бити начисто с тим да репарација више нема, да се железнички парк троши и да се он сваке године мора систематски и плански обнављати. За ближу будућност, господо, ми морамо рачунати са порастом расхода. И нека се нико у овоме Дому не заноси тиме да нас идуще године очекује мањи буџет. Ми смо, господо, навикли у нашим дискусијама да увек тражимо мање буџете, али су садање прилике такве да државну управу нагоне да прешне и хитне потребе мора покрити, и тако ћемо ми у идущој години свакако имати већи буџет већих војних кредита и услед повећања ануитетске службе.

Па да је само то господо! Али прилике у којима живимо изискују огромна средства да би држава, у остваривању својих светих и најосновнијих функција, могла вршити своју дужност као што треба. Општа ситуација у свету гони, господо, народе на огромне фискалне жртве. Оружање данас није тајна кабинета Министра војног или главног генералштаба, нити тајна кабинета Претседника владе, пошто се данас народ кроз штампу и радио обавештава о потребама тога оружјања. Због тога народ и жртвује на наоружање огромне цифре. То би били, господо, директни расходи и терети али због индустријализације и аграризације у појединим земљама заводе се и разни посредни порези и субвенције, да би се земља оспособила било за индустрију, било за аграр, па да у случају потребе буде сама себи довољна, и да у случају конфликта не тражи помоћ преко границе. У томе правцу г. Министар војске и морнарице дао је врло интересантне податке у Финансијском одбору. И ради илустрације желим да вам изнесем неколико цифара из тога експозеа г. Министра војске и морнарице.

Господо, Енглеска је 1933 године дала за свој војни буџет сто осам милиона, а 1937 године четири стотине милиона фунти. Русија је 1933 го-

дине дала једну милијарду пет стотина милиона рубаља, а само четири године доцније, дала је тридесет милијарди рубаља. Немачка је 1933 године дала седам стотина четрдесет три милиона, а 1937 године десет милијарди. Северне Америчке Државе дале су пет стотина двадесет три милијарду долара 1933 године, а 1937 године једну милијарду двеста милиона. Италија 1933 године четири стотине милиона, а кроз три године шест милијарди, а Југославија једну милијарду триста милиона 1933, а после четири године две милијарде осам стотина милиона.

Господо, као што видите, огромни скокови, страшно оптерећење привреде, и то 1937 године! А шта је у 1938 години, колике су ту жртве? Нека је довољна индикација онај чланак „Политике“ од пре неколико дана, у коме је изнето у заглављу да Енглеска дневно троши на наоружање четири стотине милиона динара.

Господо, али наличје ове ствари налазимо у статистичким податцима, које смо нашли и који кажу да буџети показују дефиците за 1938 годину и то Северне Америчке Државе, Енглеске, Француске, Немачке, Италије и Белгије хиљаду двеста милијарди француских франака. Као што видите једна диспропорција снага, астрономске цифре и човек би се морао запитати, како ће се сви ти рачуни ликвидирати.

За покриће ових тринаест милијарди динара, које су у буџету, ми морамо апеловати на наше пореске обвезнике, а за ванредне потребе које нису показане, које ће доћи, које су дошле путем зајмова, морамо апеловати на тржиште капитала, и то на наш капитал, чији је творац опет мали штедиша и улагач. Поставља се питање хоћемо ли успети у томе, и којим путем ваља водити брод наше привредне политике, јер на привреди и њеној могућности лежи овај буџет, лежи његово покриће.

По моме мишљењу, основна линија наше привредне и финансијске политике мора почивати на овоме:

Подизање производње; увећање извоза и одржавање цена, јер ово двоје условљава рентабилитет, могућност пласмана и вољу да се производња подиже. Али сем тога, као важан постулат, одржавање активног биланса плаћања. У овим приликама одржавање активног биланса плаћања за Југославију то је услов, и то је моменат, да се мора нарочито врло брижљиво водити рачуна да не дођемо до пасивног биланса плаћања. Јер од тога зависи наша кредитна политика, зависи оспособљавање привреде за инвестиционе зајмове, од тога зависи стабилност динара, и ако хоћете, од тога зависи и поверење свега у целокупну нашу финансијску снагу.

Али, господо, да постигнемо све ово имамо пуно тешкоћа, тешкоћа које нису у нашој руци. Светска политичка ситуација у економским односима је затворена, а трговинска расподела света је подељена углавном овако, а ја ово желим да истакнем зато да би се јасно видело да све не стоји у нашој руци. Цео свет је подељен од прилике овако: земље са клириншким обрачуном, а то су: ауторитативне државе Немачка, Италија и Јапан. (Чује се: А ми, где?) Ви нас пласирајте у једну од ових трију група у коју хоћете.

Господо, рекох, земље са клириншким обрачуном: Немачка, Италија и Јапан. То су земље,

које желе и које морају изводити своју финансијску аутономију, своју економску аутархију. (Др. Милош Тупањанин: Ти све хоћеш да браниш! — Жагор.) Ја сам један који браним увек, а ти си један који нападаш увек. (Жагор.) Ја нисам створен за опозицију. (Чује се са левице: Па тако кажи!). Али још нешто, господо, ако једнога дана уважени наш друг и ваш поштовани шеф господин Јоца Јовановић буде образовао владу ви ћете видети да ће он имати страшне муке са својим колегама који су рођени за опозицију. (Жагор и приговори на левици.)

Потпретседник Алојзиј Михелчич: Молим Вас, господо, да чујемо господина говорника.

Известилац Ото Гавриловић (наставља): Дале, господо имамо другу групу држава, а то је слободно-девизни блок, где спадају Северно-америчке државе, Француска, Швајцарска, Белгија, и имамо трећи блок, који је по страни од нас а то је: Русија са Кином.

Дакле, господо, са оваквом ситуацијом ми морамо рачунати и тако изгледају наше муштерије: једне су са клириншким обрачуном, друге су са слободним девизама и трећа група са којом уопште немамо никакве везе. Ми овако стојимо са тим државама и у уређењу својих спољних трговинских односа наша је главна ствар у спољној трговинској политици ова, да ми желимо да тргујемо са целим светом, а нарочито са оним који плаћају слободним девизама. Има три године како се у томе чине напори да се што више изађе из клиринга. Правац спољне трговине кренуо је тако, да имамо констатовати да смо за клириншке земље више извозили а за неклинриншке мање.

У 1937 години било је 15 клириншких земаља а у овој години 12. Али, обим спољне трговине је опао у 1938 г. за 12,9%. И код ове ситуације ми морамо констатовати реалне и фактичне чињенице, да је најважнији купац и најбоља пијаца за наше производе и данас Немачки Рајх, увећан са Аустријом и судетским областима. Са преко 50% Немачки Рајх учествује у нашем извозу и са том чињеницом морамо рачунати, — истина са клириншким обрачуном.

Господо, жалим што су трговински односи са Италијом тако слабо напредовали. Иако смо у суседству, иако има услова да се трговински односи боље развијају. Ми до данас, нажалост, нисмо забележили боље резултате. Ми морамо све учинити и уложити све напоре да између нас и Краљевине Италије дође до што јачих и што крупнијих трговинских односа. Безусловно је то наш заједнички интерес. Некада је наш извоз у Италију износио 20%, а данас имамо 6—7% од целокупног нашег извоза. Међутим Италија је као директан купац врло интересантан, али Италија исто тако може послужити врло много и као посредник и то баш у обнови Шпаније, која у овој години треба да постане велики купац наших производа, бар у дрварској извозној трговини. Италијанске пијаце су врло интересантне за пласирање наших производа. Према томе ми морамо тежити да се ти односи што више развијају, да би постигли бар ону квоту коју смо имали раније.

У последње време Енглеска и Француска показују веће интересовање за трговинске односе са нама него раније. Њихови купци морају да се заинтересују више него што су то раније чинили.

Истина, Енглеска нам нуди кредите, нуди робу на кредит. Ми смо благодарни на том поверењу, али настаје друго питање; плаћање тих кредита морало би се извршити извозом наших производа, и то по светском паритету, а светски паритет нижи је по својим ценама, него што смо их имали у клириншким земљама. А да плаћамо кредите и робу златом, сматрам да здрав разум казује да у то не можемо улазити. Према томе ми желимо да купујемо, да примимо те кредите, али у еквивалентној вредности нашег извоза и са увећаним ценама које имамо на другим местима.

Са Француском смо направили трговински аранжман ових дана. Ми смо добили нове концесије за нашу извозну трговину и у том знаку тај аранжман треба поздравити. Поставља се питање: да ли ће те концесије бити довољне за наше међусобне трговинске и платне односе. Ми мислимо да би Француска у свом интересу морала водити рачуна о нашем извозу, да би ми као поштени људи могли платити оне обавезе које имамо у Француској, а без извозне трговине немогуће је да одговоримо својим обавезама. Сматрам да са неклинриншким земљама какви год се уговори закључили, морамо увек гледати да се извоз и увоз не поклапају. Ми морамо увек имати један активан салдо између извозне и увозне трговине, али у нашу корист.

Господо, има још једна мера да би се очувао активан салдо. То је мера контроле увоза из неклинриншких земаља. Та мера није донета зато да се кочи увоз из Енглеске и Француске. Не, господо. Напротив! Ми би желели да увоз буде што већи, али би морали плаћати слободним девизама, које су иначе набављане продајом наше робе у те земље.

Према томе ми желимо што већи увоз, али никако да разлику плаћамо резервом злата из наше Народне банке. Према томе, предузете мере су само девизног карактера, а никако немају трговинско-политичко обележје. Према томе, у главном наша трговинска политика мора имати за циљ да створи што већу пијацу, а сем тога да створи и што разнородније пијаце . . . (Гласови са деснице: Тако је!) . . . да би били независни и уз то да очувамо добре цене. (Др. Бранко Чубриловић: И свој добар глас!) Да! Тиме ће бити увећан народни доходак, и на тај начин ћемо моћи одговорити свим материјалним и културним потребама.

Јавне финансије могу рачунати на боље приходе ако је производња јача и ако буде добро пласирана, те на тај начин добијемо доброг потрошача и ваљаног штедишу, добијемо бољег пореског обвезника и творце националног капитала.

Господо, да закључим. Активан трговински биланс је најважнији фактор за равнотежу биланса плаћања и зато је извоз централно питање наше девизне и кредитне политике.

А, сада, господо, да кажем нешто о динару. Политика стабилности динара подвучена је у декларацији Краљевске Владе, и то је добро урађено. Тешкоће које данас имамо у погледу динара, рефлекс су међународне политичке ситуације у свету, а нарочито у Средињој Европи, од друге половине 1938 године, и друго, застој у развоју извозне трговине у девизне земље. Иначе, господо, техничка позиција динара је чврста и солидна.

Наша резерва у злату и девизама може покрити сваку легитимну потребу наше земље. Подлога је порасла за годину дана за 200 милиона динара и састоји се у кованом и некованом злату, који се налази у каси Народне банке у износу од 2 милијарде динара.

За четири године повећана је златна подлога за износ од 600 милиона динара, или за 12%. Девизе које не служе за подлогу порасле су за 200 милиона динара, на износ од 600 милиона динара. Технички је динар данас обезбеђен и у злату и у девизама, које улазе у подлогу.

Поставља се друго питање, зашто је курс динара пао према енглеској фунти па је данас нижи него пре. Поставља се питање, да ли да се Народна банка врати на стари курс из 1938 године. Ја сматрам да Народна банка не треба то да чини, јер не треба да продаје своје злато и своје девизе, да би динар према енглеској фунти подигао. Јер динар баш на тој вредности јесте подстрекач, да можемо извозити у девизне земље, односно у неклинриншке земље. (Др. Милош Тупањанин: Како то да је златна подлога повећана, а динар у вредности пао?) Господо, на питање које је поставио г. Тупањанин ја ћу дати ово објашњење. — Динар, господо, као национална валута има своју одређену вредност према швајцарском франку, која је базирана на подлози злата и на подлози девиза. Услед застоја наше извозне трговине и политичких догађаја у септембру прошле године динар је почео на слободном тржишту полако да пада. Народна банка могла је да интервенише, и да продајом својих девиза и злата динар подигне. Али, господо, Народна банка то није урадила, и сасвим је правилно поступила. Правилно је поступила због тога, јер је знала добро да би то подизање динара сметало нашој извозној трговини. (Др. Милош Тупањанин: То значи да је наша извозна трговина пасивна?) Видите да је готовински биланс активан са 72 милиона. — Као што рече, господо, Народна банка је добро урадила што није подигла цену динару, да би наш извоз могао слободно да иде у те слободне девизне земље, да бисмо одатле добили девизе (Др. Милош Тупањанин: Зато што смо увозили из Немачке силне машинерије!). Не, господо, несумњиво да клиринг није идеал међународне привреде — далеко од тога (Један глас са левице: Ни аутархија!) Ни аутархија; али ми морамо с тиме рачунати да постоји блок аутархијских земаља, да је немачки блок једна велика пијаца, која троши наше продукте и да немачки блок не може друкчије трговати него путем клиринга. (Др. Милош Тупањанин: А зашто је Народна банка вештачки одржавала курс немачке марке?) Према свему, господо, јасно је да клиринг са слободном девизном трговином нема никакве везе; према томе и динар има своју сигурну подлогу, технички је чврст, и Народа банка добро поступа што не продаје своје девизе и своје злато, да би тај динар одржала на висини и тиме штетила баш нашу извозну трговину. Интерес наше извозне трговине у девизне земље тражио је то с једне стране, а с друге стране; увоз који је био слободан стављен је под контролу, и то је повољно утицало и на нашу девизну политику. То су све мере које је Народна банка предузела да будемо господари свих елемената који утичу на наше тржиште. Боље је помирити се за моменат са извесним ограни-

чењима и контролом увоза, те да динар услед тога не би осцилирао, да не бисмо дошли у пасиву а продужити политику јевтних издашних кредита. А политика издашног и јевтиног кредита могућа је само ако смо обезбеђени од свих поремећаја са стране и ако увозимо онолико колико извозимо, али по сваку цену да одржимо активан трговински биланс.

Господо народни посланици, приликом сваке дебате ја додирујем питања, нашу кредитну политику и сматрам да то и овога пута треба да учиним. Али, господо, овога пута у толико пре, што је на положају министра финансија г. Ђуричић који је на томе сектору кредитне политике много радио и много урадио (Пљескање). Формирање, господо, нашег домаћег капитала претрпело је тежак удар у септембру 1931 године. После тога су дошли тежки дани за банкарство: неплаћање, пад поверења, губитак вере, уредба за заштиту итд. Све је ово, господо, утицало на цео народ, на његову психологију јер се тиче сваког, пошто на новац сваки наилази, или да га има или да га жели. За време рада од четири године смишљеног и преданог рада излази се полако из ове кризе. Банкарство се данас обнавља. И у том обнављању имали смо опет септембарску кризу 1938 због политичких догађаја у Европи. Наш штедиша се узбунио. Повучена је једна милијарда динара из банака, али су банке показале једну врло добру отпорну снагу, а Народна банка и Државна хипотекарна банка у тим данима биле су на висини свога задатка и ту им се мора одати свако признање. (Пљескање код већине) Јер, господо, код нас је та криза прошла без озбиљних потреса, а за оцену снаге једног тржишта и његове срећености ништа боље не треба, него баш септембарска криза, која је показала да су се улагачи врло брзо вратили са својим уложима банкама и да су се курсеви државних хартија одржали на завидној висини. Господо, Министарство финансија и њен титулар имају важан задатак да будним оком прате курсеве државних хартија од вредности да би се тиме створило расположење код публике за један кредит, који нам је толико потребан за инвестиционе радове и за дугорочне кредите. Од каквог је значаја брига за државне хартије, ми то видимо, господо, у страним државама. Тамо се отварају специјални заводи који се само старају да одрже и негују државне кредите и државне хартије од вредности. Господо, код нас је од виталног значаја за економско и финансиско снажење, да се обрати највећа пажња и на улагаче и на курс државних хартија од вредности. Ако се ту не учини све и више него све, ја не знам у какву ситуацију можемо наићи, јер је страшно тржиште од нас отсечено, а ако хоћете, и прилично разрињено. (Др. Милош Тупањанин упада у реч).

Драги господине, ја сам себи поставио извесне тезе које излажем. Одговорио сам колико сам могао.

Потпредседник Алојзиј Михелчич: Господо народни посланици, молим вас да саслушате господина говорника у миру. Имаћете прилике да кажете своје мишљење.

Ото Гавриловић (наставља): Господо, у своје говору, ја сам се дотакао, као што видите, буџетске политике, наше спољне трговинске политике и њених праваца са напоменом и мишљењем,

како она треба да се води, затим девизне политике, динара, Народне банке и јавног кредита. И у томе досадашњем говору, ви сте видели да је било мање цифара него што је то обичај, из простога разлога што сматрам, да психолошки моменат данас игра посве важну улогу у материји финансија и материји привреде. Тај психолошки моменат, тај психолошки фактор је најважнији фактор, а поготову важан је по питању наше унутрашње политике. Нова оријентација наше унутрашње политике наглашена је веома јасно у декларацији Краљевске владе, и тим самим и доношење нових политичких закона.

Један од првих закона, које очекујемо, јесте Закон о штампи. (Др. Милош Тупањанин: Али за сада нека се не износе говори, нека се цензурише! То су претходне радње да цензура постоји!)

Очекујемо, господо, слободу штампе, да би се чула мисао тражимо слободу писања али уједно и одговорност за сваки напис са санкцијама брзим и ефикасним. (Пљескање у центруму и на десници). Јер слобода штампе без икакве одговорности, то је тиранија над нама свима. (Пљескање на десници), као што скучена штампа није пуни израз народног расположења! Претпостављам нарочито да буде заштићен породични живот и част појединаца, и да се по сваку цену угуши уцењивачка и револверска штампа (Пљескање на десници). Јер, господо, ако је ко од штампе оптужен, он је од јавног мишљења одмах осуђен. (Пласови на десници: Тако је!). Зато се мора дати могућност одбране без одлагања и са пуном саисфакцијом. Ми тражимо слободу штампе, али не само за другога, него и за себе. Путем такве штампе свака влада имаће објективну критику и контролу, која тако одговара народним жељама, а народ ће знати шта хоће, а још више да увиди шта се може. У таквој атмосфери желимо да Влада приступи најхитније увођењу народних самоуправа у живот, са широком деконцентрацијом власти. (Др. Милош Тупањанин: Где је Господин Претседник владе да ово чује. То није г. Претседник владе казао у декларацији! Говорите ли Ви у име владине већине и у име владе?) Говорим у име владине већине. (Др. Милош Тупањанин: То је потребно да знамо! — Треба то г. Претседник владе да чује!). Зато сам то и написао, да не буде лапсус.

Потпредседник Алојзиј Михелчич: Господине Тупањанине, молим Вас да не упадате у реч господину говорнику. (Др. Милош Тупањанин: Важна је ствар, Господине претседавајући. Ја имам право да питам: да ли господин говори у име Владе. Овога се није дотакао г. Претседник Владе у својој декларацији).

Ото Гавриловић (наставља): У таквој атмосфери слободне штампе желимо да Влада приступи најхитније увођењу народних самоуправа у живот са широком деконцентрацијом власти. Верујемо да ће решење тога питања скинути са дневног реда многе приговоре, који данас постоје. Хрватско питање постављено је по декларацији као државно питање, које се има скинути споразумно са дневног реда без тактизирања било с једне, било с друге стране.

Дакле, његово решење не може се спровести жељом једне воље, хрватско питање не може се спровести жељом једне воље но споразумом двеју воља. Зато мора бити увиђавности и попуштања

с обе стране. Озбиљност момента захтева максимум умерености. Ми смо на чисто да хрватско питање постоји у осећајима хрватског народа као целине и то у осећају да није равноправан. Он ту равноправност тражи. Зато је данас безвредно говорити о томе јесмо ли један народ или три итд. Много је важније да у овим тешким временима буду Срби, Хрвати и Словенци један према трећима. На овој бури и ветрометини одолећемо само у заједничком животу и зато је данас више него икада потребна концентрација свих снага.

Господо посланици, желећи земљи реда, права и слоге ради снажне Југославије у којој ће они сви наћи материјално благостање и сигурност, ја и моји другови из ЈРЗ гласаћемо за овај буџет, верујући да ће Краљевска влада овим путевима кренути (Бурно одобравање и плескање код већине).

Подпретседник Алојзиј Михелчич: Има реч народни посланик г. Милорад Марковић.

Милорад Марковић: Господо народни посланици, пре него што би прешао на цифарски део буџета, дозволите ми да се осврнем мало на декларацију Краљевске владе, коју је г. Претседник Краљевске владе г. Цветковић са овога места у овој Скупштини прочитао. Слушајући ту декларацију, и ако сам у опозицији, тога момента појавила се и мени нада, и сам сам у себи замишљао: окренула се једном срећа на Југославију да после безброј толиких сукоба и терора и у нашој земљи завлада једном братски мир и споразум између свих грађана наше земље.

Али, господо, ево смо поодмакли приличан број дана од доласка на власт ове владе и дана прочитане декларације и немамо ни једног доказа да данас да је Краљевска влада ма шта предузела у духу својих обећања. Господо, Краљевска влада у својој декларацији као први услов наводи: да је она дошла са специјалном мисијом да приступи једном консолидацији и сређивању наших унутрашњих прилика. Нажалост од тог обећања нема до данас ништа, не само да су до тога дана били прогони свих оних који нису гласали за листу ЈРЗ но напротив и данас се прогоне маса људи и хапсе... (Протести на десници и поници: Није тако!). Ако вам је, господо, потребан списак лица која су кажњена после доласка г. Цветковића за Претседника владе, ја ћу вам те доказе презентирати кадгод хоћете, а ја тврдим да се и данас врше прогони и да се кажњавају људи ни криви ни дужни само зато што нису припадници Југословенске радикалне заједнице. (*Делимир Петровић:* Дајте списак лица, која су прогањана и хапшена за време Петра Живковића!) Ја верујем да си и ти био присталица Петра Живковића па ме немој на то упућивати. Господо, ја би имао безброј примера да наведем како се и на који начин и на којим лицима врше злоупотребе још и данас. Али могу вам рећи да највећа оваква безакоња чини баш начелник Душманић у моме срезу, Срезу посаво-тамнавском, који је за ових 20 дана казнио око 40 људи новчаном казном и затвором ни због каквих других разлога, но једино као политичке кривце, пакујући им под тим видом разна дела. Тај господин и нема звање начелника среског него напротив он злоупотребава знаке које носи као начелник и звање па му ништа не смета ни да се упушта и у корупцију и безакоња. Нажалост приликом избора он је од два кандидата Југословенске радикалне за-

једнице наплаћивао своје услуге за агитације и то од г. Ружичића и Лазара Пауновића када је он надлицитирао Ружичића од кога је начелник узео коња и чеже. Господо, ако једна влада жели истински да ради на консолидовању прилика у земљи, она је дужна да уклони све оно што смета консолидацији а ја могу да кажем да највећа сметња у нашој држави јесу рђави чиновници, који газећи закон врше рђава дела и баш због тога малог броја несавесних чиновника дошло је да ми расправљамо овде у овој кући без једног дела нашег народа, тј. без изабраних посланика Хрвата, који отсуствују само због тих чиновника (Протести на десници) који се нису умели сналазити и поступати са народом у границама закона. Да би Влада могла установити у редовима чиновника ко је за шкартирање и ко врши корупцију и безакоње потребно јој је било да се првог дана донесе закон о слободи штампе (Упадице са деснице: Што га није Пера Живковић донео!) Када се он појави питајте њега, а ја нисам за то меродаван.

Само један закон о слободној штампи моћи ће да жигоше све оне који треба да из државне службе буду избачени као и оне који сметају споразуму на разне начине у нашој земљи. Без тога, господо, без слободне штампе ни један корак не може помаћи Влада ка остварењу обећања датих у својој декларацији.

У декларацији стоји да ће Влада приступити решавању и питања економско-привредних и да ће народ водити ка благостању. Питам вас да ли може бити такве економске и привредне политике, политике благостања у овој земљи, док се не растуре легла сисаваца која се налазе у картелима и сишу сељачку крв и крв нашега раднога народа. Док се картели не растуре, док се не растуре та гњезда нема благостања, господо. На жалост у тим гнездима, где обично страни капитал господари има и велики број наших утицајних људи, који су се увукли за добре велике дивиденде, дневнице и тантијеме, па штите те паразите да и даље сишу крв народа. Колика је штета од тих картела господо, ја ћу навести само један пример о картелу фабрике шећера. Картел фабрике шећера пре две године упропастио је један велики број произвођача шећерне репе, не хотећи да прими у прераду шећерну репу коју су произвођачке задруге шећерне репе произвели на своме имању. Ту је био партијско политички шеф Владе Стојадиновића који је нишао дотле да је пропало неколико стотина вагона репе и да су људи потпуно упропашћени а држава је данас принуђена да после две године од како је забрањено тим људима да производе шећерну репу, да увезе преко 1600 вагона шећерне репе из иностранства.

Зар, господо, у Југославији, где има 85% земљорадника, треба да се увози шећерна репа са стране? Ја разумем да се увозе индустријски артикли машине и остало, јер наша индустрија није у стању да изради све што је потребно у том погледу. Али спречавати наше произвођаче да производе шећерну репу, оштетити их тиме па још и увозити данас шећер са стране то је не само штета за државу, то је највећи злочин који може да буде само код људи који су заслепљени партизани.

Господо, Влада се у своме буџету ни у финансијском закону, није руководила својим обећа-

њима у декларацији свакако због хитности па да јој ово прогледамо кроз прсте, јер се може казати да је било кратко време, али она није овде показала добру вољу да ће испунити она обећања дата у декларацији. Мало пре господин предговорник рече да буџет од 13 милијарди ипак неће бити довољан и пита се одакле прибавити средства за подмирење тих издатака, који буду већи од прихода. Чиме? Задужењем. И ми у нашој земљи лично на домаћина који се радо задужује па и овде ми се радо задужујемо. На жалост кад прочитамо буџет за годину 1938/39 видимо да је он износио 12 милијарди 180 милиона динара, па ћемо одмах испод тога видети да су државни издаци повећани са 3 милијарде 797 милиона 457 динара, што значи да је буџет за ту годину износио 17 милијарди 977 милиона и 450 хиљада динара.

Господо, зашто је потребно једној влади да бежи од истине? Зашто је потребно да једна влада не створи један у истини реалан буџет, па, камо среће, да смо ми земља која треба да има свој буџет и од 200 милијарди динара. Не треба се ситити никад великих цифара ако су оне намењене за добро народа. Али, ми хоћемо да се популаришемо пред народом да имамо мали буџет, а у току године да потрошимо једанпут и по онолико колико смо предвидели по буџету. Таква политика, господо, може водити државу само у пропаст, а не ни у какво добро.

Ја мислим да ће и меродавни фактори једанпут увидети да се са оваквим буџетима више пред Скупштину не излази, него да се буџети подносе у ствари онакви какви треба да буду са својим приходима и расходима.

Ако бих говорио о чисто финансијским стварима како се воде у нашој земљи можда бих требао пет дана стајати на овој говорници па ређати јаде и невоље који су ређани кроз нашу финансијску политику од ове три четири године. (Један глас на десници: Почните од 1931 године!) Ништа, друже, нећу избећи да се не критикује и оно што је онда било рђаво, јер сам ја и тада критиковао.

Господо, наше државне финансијске установе обавезне су по закону давати кредит нашем народу и то ономе коме је требало највише дати, а то је нашем сељаку и произвођачима свих цералија у нашој земљи. На жалост и данас је продужена ранија политика давање кредита приватним банкама и трговцима. Док је раније народ био принуђен да се задужује код приватних завода и да једно време дође у један тежак и безизлазан положај, где је морала доћи и интервенција државе, а у такву ситуацију морало се доћи баш због оваквих ствари због којих је мало пре дошло до полемике између г. Ота Гавриловића и г. Тупањанина, због чега се наш динар спуштао и дизао у времену како је то можда кад коме требало, па је народ, у једном моменту, када је динар био слаб, отишао у велико задужење, а доцније, када је оздравио динар, морао давати пет до шест пута онолико колико се био задужио.

За време владе Петра Живковића дошла је уредба о одлагању плаћања земљорадничких дугова и о могућности да се нађе модус како и на који начин да се реши то питање и да се види да се отклоне све народне тегобе од онога ко је најмање за оваку финансијску политику крив.

На жалост та се уредба возала извесно време и у години 1936-тој она је постала закон али не, господо, за заштиту земљорадника него у неколико за заштиту баш оних који су му и нанели такву невољу и муку а то су банке и зеленаши.

Ја смело тврдим овде да ни једном земљораднику нашем неће бити отписан ниједан динар дуга и да ће он платити пет, шест па и десет пута онолико колико је узео, ако је био дужан пет, шест или десет година пре доношења уредбе о одлагању плаћања. (Један глас са деснице: То је претерано!) Ја тврдим, господо, и пристајем на анкету ако хоћете да се утврди код банака који су наплаћивале по 80% камате и код зеленаша који су наплаћивали по 200%, па их има који су наплаћивали и по 1000%, па ћете израчунати колико има да плати тај бедни сељак који је био принуђен да се задужује да би обновио своје згариште кад се вратио са бојишта на коме је стварао ову велику државу. Влада би учинила један велики гест и једно добро дело ако би ту уредбу понова подвргла једној ревизији и донела по овој ствари један закон који би регулисао то питање нашег земљорадника. Данас је, господо, сељак остао без кредита. Приватне банке су му затвориле врата. Он је и за рачун тих приватних банака предат Аграрној банци, која по закону има овлашћење да врши наплату од тога њеног садашњег дужника кога данас не штити § 471 к з. И ми ћемо имати у скором времену један велики број бескућника и створићемо оно што ће донети овој земљи само зла. Зато кажем потребно је и то хитно потребно да се то питање реши, реши једанпут у духу социјалне правде, у духу праведности, јер се најмање може кривити земљорадник за тако стање у које је он запао, иако му се набацује што су један до два од сто клуподера могли нешто да пропију и прокоцкају у кафани, треба знати да је 99% сељака учинило та задужења после рата кад су се вратили кућама, за обнову огњишта, за набавку радила да обнове пословање и омогуће сами себи издржавање своје породице.

Господо, овај закон има још један пећи баласт, а то је што је све ово пренесено у Аграну банку, где су поред овога зла, које сам напоменуо тј. укидање § 47 Грађанског закона, нашег србијанског, још и страховито велики издаци за одржавање њене режије који ће, кад се све то израчуна, таман бити равни оном дугу, који тај бедни сељак има да плаћа. Аграрна банка, и ако је била дужна да земљораднику пружи јевтин кредит, и то у првом реду преко задужних организација, она се у својој кредитној политици удаљила од свега тога, па и од самог закона и прешло се на некакво политизирање, јер су поједини чланови управе основали Аграну мисао, и ко се упише у ту Аграну мисао тај добије кредит и без икакве залог.

Ми, господо, имамо безброј тешких питања која очекују хитна решења. Међу њима постоји и оно болно инвалидско питање, које је, на жалост, некаквом уредбицом за време избора решено, али је и то злоупотребљено. Прављена је уцена инвалида овом уредбом да гласају за владину листу и многи су и преко своје воље морали гласати за владину листу. Ако би вам, господо, потребни били докази, позовите господина Недића који ће вам то лепо испричати, јер је и он постао кандидат посланички у граду Београду као претставник инвалида. Ово болно питање, господо, изискује једно

брзо решење, јер ми стојимо пред крупним догађајима у целом свету, и ако занемарима оне који су на бојним пољима изгубили своје делове тела, упитајмо се онда како ћемо одобровољити ове садашње генерације да крену на тај пут.

Наша национална политика води се уопште на парче, и добровољачко питање, и питање двовласничких имања на граници нашој, сва та питања нужно је и преко потребно да се реше хитно, јер су иста остала у запећку и до данас по њима нико није водио нити води рачуна. Добровољци су насељени на граници наше земље и њима је дато по неколико хектарича имања и дато им је по нешто тек у новцу да се може назвати помоћ ради изградње куће. Ја вам питам, господо, да ли држава томе човеку, који је дошао као птица на грани, без икаквих сретстава, и који ће, баш ту на мртој стражи, где је потребна јака снага, у свако доба бити први на нишану, није могла да да више кредита, па да то питање реши у истини онако како треба да се оно реши? Зар, господо, није могла држава, која троши на многе бесмислице стотине милиона, зар она није могла тим људима дати десетак милиона динара, па да то питање реши онако како га је требало решити?

Господо, ја морам на жалост да учиним једну констатацију о саобраћајним нашим приликама, које се исто тако тиче и саме наше целокупне привреде, а то је што хоћу да констатујем да се наша држава најмање старала да прибави довољан број специјалних вагона за извоз нашег свежег воћа и поврћа у иностранство. (Чује се: О томе је говорио господин Министар финансија у експозеу). Ја констатујем оно што треба да се изврши. У експозеу може се обећавати шта се хоће, али ја нећу обећања, но хоћу дела. Може неко да обећава шта хоће, али треба створити потребне специјалне вагоне за извоз воћа, јер је доиста жалосно да мала Бугарска сиромашна земља има тих вагона за извоз воћа и поврћа способне за далека путовања и даљна тржишта, те им се производи не кваре, а ми у три пут већој Југославији не можемо то да саградимо.

Господо, исто тако ако погледамо на политику наше прсвете и наше пољопривреде, ми ћемо, кад упоредимо та два Министарства, видети да имамо у нашој земљи толики број гимназија и ђака да би могли да подмиримо цео Балкан, док на жалост овако велика и моћна Југославија од 15 милиона становника има свега три пољопривредне школе у нашој земљи.

Потпуно обрнута сразмера!

Да ли ми треба, господо, да шаљемо правнике да покажу нашим синовима како треба орати и обделавати његову земљу и учити га побољшању стандарда његовог живота и бољој производњи, или треба да имамо стручњаке који би прошли кроз стручну школу и који би у истини дали добре резултате? Господо, ви сте већина и можете законе доносити какве хоћете и можете толерирати и ове док сте већина, али ћемо вас питати после првих избора хоћете ли бити већина, али ја мислим да је оваква политика за нас убитачна. Министарство пољопривреде које би требало после народне одбране и после војске да буде на првом месту, оно је на седмом или осмом месту, и било би узалудно захтевати од Министарства по-

љопривреде и његових сарадника да они спроведу неку планску пољопривредну политику, када немају сретстава за то. Господо, мене чуди да је и овога пута као и до сада Министарство пољопривреде остало са овако малим и јадним буџетом. Ја мислим, да у нашој земљи треба повести другу политику, политику која ће служити тим ширим слојевима нашег народа и то сељачкоме народу и подизању школа, тамо где ће тај радни свет, где ће занатлија и сељак доћи до могућности и знања да у своме раду допринесе не само себи него да допринесе и општој ствари. Таква једна политика може спасти наш народ и нашу државу. Свака друга политика, господо, која би се на други начин водила, водила би нас у очигледну пропаст. Ја бих сада завршавајући овај свој говор желео да се г. Претседник и Краљевска влада не удаље од своје декларације, него да је спроведу овако како је дата овде пред нама, па ћу онда, када то све сврши и када прођу други избори, гласати за буџет, а сада изјављујем да ћу гласати против. (Одобравање и плескање на левици).

Потпретседник Алојзиј Михелчич: Реч има народни посланик г. др. Јоже Лаврич.

Dr. Jože Lavrič: Gospodo narodni poslanici, da bi Vlada izbegla budžetiranje dvanaestina, Narodna skupština forsirala je svoj rad, a naročito Finansijski odbor. Za ovo kratko vreme nije bilo mogućnosti da se svestrano i do detalja prouči ni Finansijski zakon, a ni sama Vlada nije imala vremena, da budžet koji je nasledila od predašnje Vlade, menja i dopunjava.

No ipak moram podvući, da je Vlada povukla pojedine amandmane iz predloga Finansijskog zakona, koji su bili takve prirode, da su ukazivali na izvesne tendencije sve jačeg sužavanja građanskih sloboda.

Mi umemo ovaj gest Vlade da cenimo i u tome vidimo dokaz, da će Vlada u punoj meri pridržavati se u deklaraciji izloženih smernica. Takođe smo ubeđeni, da će Vlada u punoj meri poštovati suverenitet Narodne skupštine i nastojati da u buduće Narodnoj skupštini povрати onaj delokrug koji je skupštini po Ustavu određen: da bude zakonodavno telo i da ne padne na nivo jedne dekoracije svake vlade. Inače bi protiv toga morali energično da protustujemo.

Ја мислим, да она стара теорија Монтескija о подели власти на законодавну, управну и судску још увек стоји и да је утемељена у социолошкој основи државног живота и да није паметно да се административна, управна власт претвара у законодавца, а Народна скупштина у својим битним функцијама сужава.

Moram ovo da podvučem na prvom mestu, jer se stvarno vidi, da je Parlament sve više padao na nivo jedne, kako rekoh, dekoracije.

Ја, додуше, признајем, да живимо у некаквим изнормним приликама и да изнормне прилике траже често пута и изнормне мере, и да је Народно претставништво као законодавно тело више пута један сувише спори апарат, да би mogao правовремено да донесе потребне законе. Признајем, због тога, потребу да се омогући Влади да у хитним случајевима сама издаје уредбе па било то makar и са законодавном snagom, али ipak moramo tražiti, da se sve ove uredbe, ili barem važnije od njih, donesu u saglasnosti sa jednim zato izabranim odborom Narodnog predstavnništva.

A kada bi Narodno predstavništvo normalno radilo, prestala bi potreba za ovim golemim brojem amandmana, koje sadrži već i sam Finansijski zakon, a od kojih samo najmanji deo ima direktnu vezu sa izvršenjem budžeta, a svi drugi imaju, više-manje, značaj promena i izmena postojećih zakona iz svih mogućih materija. A koliki je tek broj onih amandmana koje ćemo mi narodni poslanici, još ovih dana, predložiti? Oni, naravno, u ovoj velikoj žurbi, u ovom ubrzanom postupku, neće biti primljeni, a ne mogu biti primljeni već iz jednostavnog razloga, što za ovo kratko vreme ne mogu biti ni dovoljno ispitani kako u pogledu svoje potrebe, svoje važnosti, tako i u pogledu svog uticaja na ostalu zakonsku materiju iz koje se oni izdvajaju i zasebno normiraju.

Priznajem, da smo i sami mnogo krivi što se danas čitav naš rad i čitav rad Narodne skupštine koncentriše oko amandmana. Koliko je tu sitnica, koliko strvari za koje bi retko ko imao kuraži da ih predloži da se rešavaju jednim naročitim zakonom, a amandmanom misli svako da se može učiniti sve i mogu statuirati i iznimni položaji za pojedince!

Gospodo narodni poslanici, ja rekoh, da je nivo Narodne skupštine pao. Pa ma da sam ja novajlija u ovom visokom Domu, moram ovu činjenicu da konstatujem i podvučem, a moram i da konstatujem, da smo u velikoj meri sami tome krivi.

Ko je pratio poslednje debate u Skupštini zar nije mogao doći do ubedenja, da tu stvarno nema volje za jedan konstruktivan rad, za rešavanje teških i komplikovanih privrednih i socijalnih pitanja današnjice, već se ovaj rad sastoji u prilično neplodnim debatama i u ličnim razmiricama.

Tu se mahom govori kroz prozor, za publiku, za birače, a jedan deo govornika pretvara se u slavopojce Vladi i pojedinim Ministrima, kako bi na taj način mogli doći do nekih koristi, bilo za svoje birače, bilo za sebe. Od jednog državnog organizma, od jednog suverenog faktora, postajemo mi tako prosjaci milostinje. Šta više, ko je pratio govore naših narodnih predstavnika kroz godine i godine, video je, da tu jedan deo narodnih predstavnika, koji su možda u opoziciji, drugome delu narodnih predstavnika dokazuje, da sve što oni rade jeste krivo pa ma da ništa drugo ne rade nego ono kao što su radili ti isti, kad su oni bili odozgo. Dokazuje se kako se ništa ne radi ili kako je za sve nevolje, koje pogađaju narod kriva Vlada, da ona odgovara za dobru i slabu žetvu, za dobru i lošu konjunkturu it.d. Ali to su, gospodo, na kraju krajeva, stvari koje se dešavaju svuda po svetu, pa ne bi bilo toliko zlo što se dešava tako i kod nas.

Ali je veće i žalosno zlo, da ne kažem zločin, što se stalno i neprekidno i kroz godine jednom velikom delu našeg naroda, ako je u opoziciji, pa kadkad, i ako nije u opoziciji, i njegovim predstavnicima prebacuje i sumnjiče se da nisu za ovu državu, da su izdajice ove naše zajedničke države itd. Gospodo, mi smo doživeli da se to prebacivalo ne samo ljudima, koji, recimo, hoće jednu radikalniju izmenu sadašnjeg državnog uređenja, već i ljudima koji od prvog početka u ovoj državi konstruktivno rade i koji su ovu državu i stvarali i pripremali svoj narod za ujedinjenje. Gospodo narodni poslanici, ako se želi da ova država bude jaka i čvrsta, ja mislim, da bi tada morali već jedanput sa ovakvom praksom prekinuti. Krajnje je vreme da se prekine sa jednom takvom praksom, koja je najštetnija po državne interese, a i zločinačka, naročito ako se hoće na taj

način da osigura samo sebi jedan privilegovani položaj, optužujući sve druge da nisu dobri patrioti, da nisu dovoljni Jugosloveni. Gospodo narodni poslanici, izdajica može biti samo pojedinac, a nikada ne može biti izdajica jedan narod.

Gospodo narodni poslanici, ja sam duboko ubeđen, da smo mi svi, i svi koje mi tu predstavljamo, a i oni kojih danas nažalost ovde nema, iskreni i duboki Jugosloveni, koji vole ovu državu, i za koje je ova država jedina otadžbina. (Burno odobravanje! — Povici na levici: Tako je!) A da tako nije bilo, ne bi bilo ni došlo do ujedinjenja.

Niko ne može osporavat, da je do ujedinjenja došlo slobodnom voljom svih Jugoslovena, koji su slobodnom svojom odlukom, idući za krikom svoga srca, svoje krvi i svoga duha ujedinjenje tražili i za isto radili. (Opšte burno pljeskanje).

Gospodo narodni poslanici, ja mislim da su danas vremena takva, da je dužnost svijju nas, da nam neprestano pred očima budu poslednje reči našeg Viteškog Blaženopočivšeg Kralja Aleksandra I Ujedinitelja: Čuvajte Jugoslaviju. (Svi narodni poslanici ustaju sa svojih mesta i kliču: Slava Mu!)

Gospodo narodni poslanici, mi smo to dužni današnjim ozbiljnim vremenima, našoj odgovornosti pred istorijom, dužni smo hekatombama mrtvih junaka i uspomeni Viteškog Kralja Aleksandra. (Burno odobravanje).

Klanjajući se ovim velikim žrtvama prošloga rata, herojskim srpskim i dobrovoljačkim legijama na Kajmakčalanu, ipak moram, da se kao sin svoga naroda setim ovom prilikom i naših junaka na mnogobrojnim frontovima koji su takode provalili krv za ovu državu, instiktivno osećajući, da brane svoju zemlju, jer da nisu oni čuvali te frontove, drukčije bi izgledale naše granice a sudbina Slovenaca bila bi potpuno neizvesna. Sećajući se sa dubokom zahvalnošću svih junaka, proroka i preteča, koji su doprineli stvaranju ove naše zajedničke države, konstatujemo da je svaki doneo u ovu zemlju sve ono što je tokom vekova njegove genije stvorio. Zato je pošteno i pravedno da se u ovoj zemlji svi moramo osećati u svojoj otadžbini i jednakopravni. (Burno odobravanje).

Ja sam, gospodo, ubeđen da stvarno nema nikoga, koji bi hteo drugome namerno da pravi krivicu i da je svima nesuglasicama kriv samo naš južnjački temperament, kao i nedovoljno međusobno poznavanje. Ja mislim, da bi sve nesuglasice prestale, kada bi mi hteli da ispitamo položaj i uzajamne težnje.

Gospodo narodni poslanici, za ovo što sam naveo da pružim jedan dokaz. U samom Finansijskom odboru imao sam prilike videti kada bismo negde pomenuli da je Sloveniji potrebno to i ono, odmah je bilo reakcije, vike i krike: Pa, Slovenačka! Pa to je baš ona koja ima svega više nego ostale pokrajine! Pogledajte vi Zetsku banovinu, pogledajte Vardarsku, pogledajte Vrbasku. Ja moram da ispravim ovo pogrešno gledanje. Vi idete po Slovenačkoj samo glavnim drumovima u turističke krajeve, na Bled, u Gorenška letovališta. A niko nije išao po stranputicama, nije zavirio u naše seljačke domove, da vidi kako u ovim gorštackim krajevima naš seljak teško zaraduje hleb i koliko je tu pasivnih srezova kojima je pomoć isto tako potrebna kao i drugim pasivnim banovinama. Niko ne uvida ako mi sami sa svojim snagama nešto stvorimo, koliko je tu bilo požrtvovana rada i samopregorevanja i koliko je budžet ba-

novine i opština više opterećen nego u drugim krajevima.

Gospodo narodni poslanici, ja nisam imao nameru i nemam nameru da u ovoj opštoj debati govorim o Slovenačkoj kao takvoj već sam hteo samo to da navedem, da bi ove vaše predrasude prema nama u potpunosti otpale i da bi se vi sa malo više razumevanja i ljubavi udubili u naše prilike. Hteo sam samo podvući i izjaviti, da smo mi Slovenci spremni da doprinesemo za ovu zemlju najveće žrtve. A da ih mi u stvari i doprinosimo svako se može uveriti ko hoće da ispita koliko Slovenija u porezima plaća, a koliko od toga ide natrag u Sloveniju za njezine potrebe.

Gospodo narodni poslanici, o tome ima danas dovoljno statistika i svako može to pitanje danas proučiti ako mu je do toga stalo. Ja ovde u opštoj debati detalje neću iznositi, pa zato, gospodo narodni poslanici, nemojte stati na stanovište da mora jedan deo države, koji je možda u nekom pogledu na drugom nivou, čekati da ga svi delovi dostignu. Jer, gospodo socijalne i kulturne potrebe svih krajeva neprekidno rastu i neprekidno se pokazuje da ustanove koje su bile nekada dovoljno velike, da su danas premale i da su potrebna proširenja. Gospodo, pa kad narod oseća da on sam za sve ove svoje potrebe pa i mnogo više doprinosi u zajedničku blagajnu, onda vas molim, gospodo, da vodite računa o tim osećajima naroda i da ga ne terate u jedno nezadovoljstvo i očaj time da se na jednoj strani traži od njega da bude savestan platiša poreza, a na drugoj strani da se za sve njegove potrebe, ako se već i da, daje takvom rukom, kao da je to jedan poklon i kao da nema prava tražiti to.

Gospodo narodni poslanici, ako vi drukčije gledate na te stvari i ako mislite da nije tako kako ja navodim, onda ste i vi u toliko više zainteresovani, da što pre dode do širokih samouprava u kojima će narod o jednom većem delu svojih kulturnih i socijalnih potreba voditi računa sam i sam ih podmirivati, naravno da se odgovarajući deo njegove poreske snage rezervišete za ove njegove potrebe.

Gospodo, ne plašite se ovih reči: samouprava. Jer ako ste malo pažljivije pregledali državni budžet, mogli ste se uveriti da će najveći deo svih državnih izdataka i u svakom slučaju, pa bio oblik državnog uređenja ovakav ili onakav, ostati u rukama centralne vlasti. Ono što dode danas u obzir za decentralizaciju, za prenos na somuprave, ne prelazi više od 20 do 25% državnog budžeta. Možda će mi ko prebaciti da gledam na ovaj problem materijalistički, finansijski i da treba gledati na ovaj problem sa nekog drugog ideološkog vidika. Gospodo, ali baš svi ideološki vidici govore za samouprave. Čim bi narod dobio široke samouprave, odmah bi prestao jedan deo bilo opravdanih, bilo neopravdanih žalbi protiv centrale. Narod bi sam video šta sa svojim novcem može i šta ne može podići i prestali bi neopravdani zahtevi a isto tako i neopravdana prebacivanja centralnoj vlasti, a nestalo bi i onih apsurdnih primera birokratskog centralizma, koji su danas jedna poruga administracije. Ja sam i ubeden, da bi se administracija pojednostavila i pojeftinila. A ako ko misli da se iz razloga jedinstva ne može dopustiti da svoje kulturne i socijalne potrebe pojedini delovi države upravljaju po svojim vlastitim nahodenjima, onda je to ipak jedna uvreda za naš patriotizam i za naše osećaje kao Jugoslovena.

Gospodo narodni poslanici, imao sam nameru da govorim najpre i poglavito o privredi, ali me

neki sentimentali zanesoše, pa sam govorio o ovim stvarima o kojima ipak treba da dode jedanput do potpune jasnosti između Srba, Hrvata i Slovenaca, ako hoćemo da iz ovog dvadesetogodišnjeg neprestanog spora povučemo neke konzekvence i pouke i ako hoćemo da dokažemo da nas je istorija nešto naučila.

Prelazeći na privredni deo budžeta, ja ne mogu da se otarasim nekog osećaja da je ovaj budžet izgrađen na jednom suviše velikom optimizmu. I u samom finansijskom odboru bilo je izneseno od pojedinih govornika da je konjunktura možda već krenula nizbrdo. Stvarno je danas analiza privredne situacije mutna. Svetska privreda više ne čini jedan takav organizam, koji je postojao još od 1929 godine, kad je izbila ona velika privredna kriza. Do tada se još čitava svetska privreda kretala jednim i istim ritmom. Danas se tu opaža jedna izvesna parcelizacija svetske privrede. Mi vidimo da se nekoje države razvijaju punim tempom i da kod njih besposlice nema, dok je međutim u nekim drugim zemljama ritam privrede mnogo popustio, a druge opet nikako ne mogu da se od depresije oporave. Zato je danas mnogo teže proricati kojim će pravcem opšta konjunktura krenuti i možda nije neopravdano da se otarasimo one misli, da mora konjunktura posle nekoliko godina prosperiteta neizbežno krenuti u depresiju. Ali opet nemamo nikakve garancije, pa ni u samoj analizi svetske privrede kako bi smo mogli sa sigurnošću računati, da se privredne prilike neće pogoršati. Zbog toga ja mislim da je ona odredba Finansijskog zakona, da se može izvršiti samo 90% predviđenog kredita, jedna mera opreznosti koja je potpuno na mestu i opravdana.

Ali bilo i da se opšta konjunktura nekako uzdrži, a to naročito zbog vanrednog naoružanja sviju zemalja, to moramo da konstatujemo da se poljoprivredna produkcija već i danas nalazi u jednoj opštoj depresiji zbog hiperprodukcije, a ta depresija da se oseća već i kod nas. Gospodo narodni poslanici, ja mislim da je potrebno, da se već sada ozbiljno pozabavimo pitanjem kako bi mogli našu poljoprivredu učiniti nezavisnom od spoljnih faktora. Jer nema izgleda, da će se konjunktura za poljoprivredu u neko dogledno vreme toliko popraviti, da bi osigurala rentabilitet naše poljoprivrede. Sa prekomorskim zemljama mi konkurisati ne možemo.

Kada računamo koliki deo naše produkcije sačinjava izvoz, onda vidimo da je ovaj izvoz u stvari vrlo mali i da bi uopšte prestao pa da bi čak morali i uvažiti kada bi se naš narod hranio tako kako se hrane drugi zapadnoevropski narodi.

Gospodo narodni poslanici, kada se uoče ove činjenice, onda vidimo da ne bi trebalo ići u velikoj meri pravcem industrijalizacije, pa da smo od izvoza potpuno nezavisni. Ma da se je o tome mnogo govorilo i govoriće se, ja smatram ovo pitanje za jedno takvo kardinalno pitanje, za jedno takvo važno životno pitanje za čitavu našu državu, da smatram da je potrebno da prede ova misao u krv i meso sviju Jugoslovena a naročito onih koji vode i rukuju našom privredom. Ja podvlačim ovo i iz samih izgleda od poljoprivrede kojoj pripada većina našeg naroda. Ako mi uporedimo položaj našeg seljaka sa položajem seljaka u industrijskim zemljama onda konstatujemo da je seljak u industrijskim zemljama u mnogo boljem položaju nego seljak poljoprivrednih zemalja. Tu ima seljak, kako apsurdno to zvuči, manje

zemlje nego seljak u industrijskoj državi. Njegova produkcija na hektar mnogo je manja, jer ne može iskoristiti tehničke mogućnosti koje danas postoje, jer su za njega kod svetskih cena nerentabilne a i nema one naobrazbe da bi ih mogao iskoristiti. Kod opšte većeg životnog nivoa industrijskih zemalja, industrijske zemlje mogu da plaćaju za seljačke produkte više cene nego što su cene svetske pijace. Dakle iz samog ovog izgleda podizanja poljoprivrede vidi se da je industrijalizacija kardinalni problem naše države, ona ručica koja ima da podiže opšte blagostanje, da uposlenje radniku, apsorбира naš veliki demografski suvišak i ostvari istovremeno tehničku pozadinu naše nacionalne odbrane. Ma da važi još uvek ono naše: boj ne nije svetlo oružje, već boj nije srce u junaka, — to ipak znamo da je tehnički potencijal za narodnu odbranu od iste tolike važnosti kao i sam ljudski potencijal. Iz toga razloga ja i mislim, da bi bilo potrebno, da se ostvari što pre ekonomski savet koji predviđa ustav. Jer, gospodo, narodni poslanici, mi smo od poslednje privredne krize prešli sa jednog do tada još uvek donekle liberalističkog privrednog sistema u jedan sistem dirigovane ekonomije, koji se danas stvara u svima državama. Pa je red i na nama, da jednim sistematskim radom zapnemo svim snagama, da dođemo što pre do toga cilja. (Odobranje i pljeskanje u centru i na desnici.)

Потпредседник Алојзиј Михелчич: Реч има народни посланик г. Велимир Анђелковић.

Велимир Анђелковић: Господо народни посланици, народ у Јужној Србији не осећа се равноправним у својој земљи. (Приговори са деснице: Како то?) У целој Југославији нема раднијег и вреднијег света, као што је народ у Јужној Србији. У чему је народ у Јужној Србији задужен, да би могао рећи да живи у својој земљи? Он је прошао цео свет и океане и живео је у демократској земљи, где су му била обезбеђена сва права, која му до данас нису пружена у нашој земљи.

У Југославији нема раднијег света од Јужно-србијанаца, никада није тражио хлеба без мотике, он то ни данас не тражи од државе, но само да му се створи могућност за бољим животом. Не тражи високе положаје, нити да господује, он са разлогом тражи своје природно право, да и он руководи бригом свога рођенога краја, да и његова реч буде пресудна, када се тиче његовог живота и интереса у првом реду.

Његов је интерес да буде такво уређење, да буду бољи услови, како привредни тако и социјални, а друго да му буду обезбеђене грађанске слободе.

Нико у овој земљи не треба да заборави, колико је тај крај дао војника овој земљи, а сутра ће се од тога народа тражити да ову земљу брани. Да би је бранио како треба и да је пригрли љубављу, потребно је да и сама земља укаже њему љубав, поверење и старање о његовим потребама.

Од свега овога не може се учинити ништа како ваља све дотле док се у Југославије не створи такво стање, да сваки крај у земљи буде саслушан, да његова воља буде поштована. Када се погледа на оволике цифре буџета сваки ће се човек упитати, како ће се ти терети сносити, одакле ће се то сакупити, сабрати, када је већина средова у Јужној Србији сасвим сиромашна.

Тај свет се мучи да скупипару на парупа да би се одужио држави, а често пута остаје без свакодневних потреба.

Од многих несрећа које је починио режим Милана Стојадиновића за ове три године, највећа је та што је почео осуђивати тај добри народ и усађивао је у њихове душе најцрње о самој будућности ове државе.

Колико ће нови режим, уколико је у ствари нов, уистини помоћи бољитку тих крајева видеће се у току рада. Ми који смо примили одговорност да заступамо тај народ, дужни смо да у овом Дому, место празних декламација, казујемо истину онакву кака је, како би се лек тражио што пре за спас тога народа и за спас државе. (Одобравање и плескање на левици.)

За поједина питања која интересују мој крај говорићу у специјалној дебати. (Плескање на левици.)

Потпредседник Алојзиј Михелчич: Реч има народни посланик г. Димитрије Павловић.

Димитрије Павловић: Господо народни посланици, кад један млад и нов народни посланик први пут ступа на ову говорницу он свакако не апелује да побере аплауз већ да пробије лед и да разбије страх. У томе смислу и ја узимам слободу да говорим у овој буџетској дебати.

Господо народни посланици, Краљевска влада декларацијом својом препоручила се Народном претставништву са својом декларационом политиком и за основно начело ове нарочито је нагласила своју јасну и одлучну реч: споразум са браћом Хрватима. Тиме је Краљевска влада са најмеродавнијег места и на најавтентичнији начин, први пут у нашем политичком животу, пружила своју добру вољу да се споразум са браћом Хрватима искрено жели, те да се то питање једанпут скине са дневног реда па да се у братском поверењу приступи решавању осталих не мање важних социјалних, културних, економско-политичких и других прешних питања нашег државног организма. Желети је, господо, да Краљевска влада у овом великом задатку успе, а успеха ће бити ако се и са друге стране, са стране браће из Загреба покаже добра воља и искрена жеља за братским споразумом како би тим споразумом били задовољени и Срби и Хрвати и Словенци. Мислим да је наша општа жеља, да до споразума дође, а да дођемо до споразума можемо само онда, ако једна и друга страна од својих максималних захтева буде чинила уступке и попуштања. (**Душан Бранковић:** Што се није свршило споразум до сада?! Срби и Хрвати су се споразумели!) Господо народни посланици, ја не знам шта је могло изазвати из мога излагања нашег друга Бранковића, кад кажем да ће до братског споразума доћи само онда, ако буде међусобног уступања и попуштања. Ја мислим да се ни један не би могао наћи побуђеним, да на то реагира и да оспорава тачност овог што сам рекао.

Господо народни посланици, само на начин братског попуштања и искреног разумевања, доћи ћемо до жељеног споразума. Бити упоран и неодступан од својих максималних захтева, значило би, у најблажу руку речено, не хтети решити једно колико важно, толико и болно питање нашега народа.

Нама је, господо народни посланици, свима познато, колико наш народ очекује од својих представника. Он не може да верује да је нешто могуће, ако се хоће остати и бити непомичан пред ма којим питањем државног и народног живота, па и пред питањем споразума са Хрватима. (*Душан Бранковић*: Од посланика са 14 гласова!) Ја нисам такав посланик од 14 гласова.

Од Уједињења до данас ми се стално спотичемо о то главно и основно начело, да ли смо један или три народа. И једно и друго гледиште имала су, па и данас имају ватрене и убедљиве поборнике, па ако хоћете и безкомпромисне заговараоче. Од свега тога наш народ пати, и због тога је Краљевска влада најбоље учинила, што се одлучила примити на себе тако велики и важан задатак, јер могуће је, као што сам нагласио, ово питање решити на бази братског попуштања, и на бази искреног братског споразума, а не капитулацијом једне стране пред другом. Само на тај начин доћи ћемо до жељеног циља. У противном случају, ми бисмо, у крајњој непоустљивости и затегнутости, од једнога питања — хрватског, створили три питања: српско, хрватско и словеначко, па можда и које друго. (Пљескање на десници и повисици: Тако је!) Мени би било особито драго, као и свима вама, да до споразума са браћом Хрватима једном дође, како бисмо заједнички и братски ову земљу изграђивали, а зато нека је најбољи доказ, што сам дозволио себи, као Србину, да пре видим Загреб, па тек онда Београд.

Убеђен сам у искрене намере и у одлучне и јасне смернице политике Краљевске владе по овом питању, и сматрам, господо народни посланици, да Краљевску владу треба потпомоћи и дати јој пуно поверење, и тиме дати пуно доказа, да и овај високи Дом жели споразум са Хрватима.

Господо народни посланици, исто тако Краљевској влади дајмо пуно поверење и у спровођењу њене финансијске политике, коју она предлаже кроз овај буџет за 1939/40 годину, јер предложени буџет показује озбиљну бригу према свима гранама нашег друштвеног живота, у границама привредне моћи нашег народа. Истина овај буџет показује према прошлогодишњем повећању за 762 милиона, али је утешна изјава г. Министра да се за покриће повећања по предлогу буџета расхода неће прибећи завођењу нових терета нити ће се повећавати постојеће дажбине као и то, да ово повећање, према извештају Финансијског одбора, има општекорисну и продуктивну намену.

Господо, долазећи у овај Дом поверењем мога изборног среза знам да интереси мога среза као као и ваши имају заједничку тенденцију да се народу у свима његовим слојевима помогне и да му се терети олакшају а да се локалним интересима и потребама што више удовољи. Исто тако знам да интереси државе као целине често и скоро увек апсорбују интересе појединаца као и интересе појединих крајева. У томе се и састоји мудрост Краљевске владе и сваке добре државне управе да у државној заједници види и интересе појединаца и појединих крајева и да их подједнако гледа и хармонизира.

Знајући то, желим да у овоме Дому истакнем једно, као врло важно питање општег значаја а то је питање заштите земљорадника од сталног осиромашавања. Земљорадник је, господо, по признању свих најмногобројнији у нашој земљи. У про-

центима се рачуна да је 80% земљорадника. Његов начин живота као и његов позив нису тако завидни. Наше село како је било некада пре рата данас није тако. Нема више онога великог сеоског задружног богатства. Дух времена и начин живота свакодневно руше једну по једну нашу сеоску задругу. Задружна баштина постаје из дана у дан све мања и ситнија, а многи земљорадник остаје испод потребног минимума за успешно сеоско газдовање. Начин деобе, огромни трошкови око деобе задругара и дугови, који отуда проистичу ради оснивања новог домаћинства штетно и кобно утичу на наш сеоски живаљ, јер то исцрпљује, онемогућава и стално сиромашни. Отуда, господо народни посланици, видите огроман број земљорадника без довољно и без имало земље за земљорадњу, и он је приморан да се појави у граду у виду беспосличара, који тражи рада, да би поштено зарадио кору хлеба. Све то чини да нам се повећава број незапослених и бедних и у селу и у граду. Ако овако остане, прети опасност да кроз деценију две а доцније још и више имамо у селу земљораднике без земље, земљораднике без земљорадње. Ја указујем на ово социјално зло, које нам прети и препоручујем, да се Краљевска влада овим питањем позабави и за времена нађе лека овоме злу у једном једином излазу, да земља припадне само земљораднику и да земљорадник несме бити без довољно земље. Ми ћемо тиме земљорадника привезати за његово занимање, за његову баштину, а у исто време умањићемо број незапослених и неквалификованих радника по градовима.

Кад говорим о земљорадњи, ја никако не скидам са ума да у нашем друштву има и других класа и да на овај начин не показујем никакву апатију према њима, већ напротив да полазим само од најмногобројније којој као таквој и треба највише пажње и посветити.

Господо народни посланици, истакнуто је начело обезбеђења земљорадника од елементарних непогода. Негде по бановинама оно се и спроводи, али није довољно пажње овом питању посвећено. Не трпи земљорадник само од града, већ и од других непогода: поплаве, суше, нерода воћа. О свему овом треба повести рачуна а законом о порезу треба ослободити земљорадника од порезе на воћњак и онда када не роди а не само када га елементарна непогода, град, задеси. Земљорадник на воћњак плаћа највећи порез и када овај не роди, и то се често дешава. Тада он долази у немогућност не само да плати порез него и да се нахрани, па отуда га у доба нерода треба овог пореза ослободити, јер тада баш никаква прихода и нема.

Колико још велике пажње треба посветити нашем селу у погледу његовог просвећивања, хигијенског начина живота и социјалног збрињавања а специјално у питању заштите сточарства од заразних болести, верујем да то схвата цео овај високи Дом, а Краљевска влада особито. А сада, завршавајући своје излагање задржавам право да и у појединостима буџета говорим о прешним и неодложним потребама уопште, а мога среза понаособ и нарочито. На крају изјављујем да имам поверење у Краљевску владу и да ћу гласати за буџет у начелу, верујући да ће Краљевска влада посветити пажњу овоме моме излагању. (Одобравање у центруму и на десници)

Потпретседник Алојзиј Михелчич: Реч има народни посланик г. Адам Марин.

Adam Marin: Gospodo narodni poslanici, honorirajući današnju izjavu u ekspoziju g. Ministra finansija da Kraljevska vlada nastoji da bez raspisivanja novih poreza, bez premasavanja platežne moći naroda pokrije uvećane potrebe našeg državnog i narodnog života, uprkos tome da cene naših proizvoda padaju i na vanjskim tržištima, uveren da će Kraljevska vlada poduzeti sve mere da se naša spoljna trgovina što više ojača i da u dugledno vreme dodemo i na domaćim i na vanjskim pijacama do što povoljnijih cena naše stoke i ostalih poljoprivrednih produkata, ja ću se kao govornik iz Savske banovine ovaj put najviše zabaviti i najviše pažnje posvetiti onom pasusu deklaracije Kraljevske vlade koji ističe da će Kraljevskoj vladi biti naročita briga da reši hrvatsko pitanje.

Verujte, gospodo narodni poslanici, da se niko ne bi više radovao od nas, koji smo jugoslovenski orijentisani da jednom dođe do bratskog i iskrenog sporazuma o kome se tako mnogo neiskreno deklamira, ali poznajući prilike sa terena, iz stvarnosti a ne samo iz novina i od raznih eksperata kako to oni ovde prikazuju, ja se lično bojim da do nekog konačnog pravog, i realnog sporazuma neće doći, jer nema sa druge strane koja to pitanje toliko ističe i od njega tako rekuć živi, dovoljno razumevanja predusretljivosti i iskrenosti.

Za nas koji smo jugoslovenski orijentisani, koji stojimo na stanovištu državnog i narodnog jedinstva, taj problem je u glavnom rešen već stvaranjem ove države, a u pojedinostima mogao bi se dalje razradivati i dopunjavati samoupravama većih i manjih jedinica.

No ipak mi ne smemo kao noj turiti glavu u pesak i ne videti da oko nas ima ljudi drugih gledišta i nazora o uređenju naših međusobnih unutrašnjih odnosa, koja isto tako ako su iskrena moramo poštovati.

Nas boli kada se kod nas govori o Hrvatima da se pri tome misli samo na pristaše dr. Mačeka, a nikada se ne pomišlja na to da i u našim redovima imade Hrvata i to najboljih Hrvata, koji su jedini doprineli svoj obol kod stvaranja ove države, prema kojoj su se pristaše HSS neprijateljski držale, a i danas su ti Hrvati oni koji imaju smelosti da svoja načela otvoreno propovedaju ne obzirući se na huškanje protiv njih zavedenih korteša.

Istina je do duše da se danas pod vodstvom dr. Mačeka nalazi velika većina Hrvata koje milom koje silom, jer kad bi znali gospoda narodni poslanici sve metode kojima se oni u svojoj demagogiji služe, a da im pri tome vrlo često idu na ruku svesno ili nesvesno i same vlasti onda se ne bi čudili da je danas uz Mačeka tako veliki broj Hrvata, već bi se više čudili da u opšte još imade jugoslovenski orijentisanih Hrvata. Šta hoće dr. Maček sa tim tako zvanim hrvatskim pitanjem? Ja mislim da bi mesto hrvatsko pitanje bilo zgodnije da se to nazove Mačkova zagonetka, koju ni sam dr. Maček ne zna da reši. To pitanje postavlja se pred našu državu kao što se nekad postavila pred grad Tebu mitološka sfinga, koja je proždrala sve, koji nijesu znali odgonetnuti zagonetku: Što ide u jutru tronoške, u podne dvonoške, a u veče četvoronoške. I kad je Edip rešio zagonetku sfinga se skotrljala u provaliju i Edip je rešio Tebu velike nesreće i oslobodio je. Dao Bog da i naš premijer reši tu zagonetku. (Glasovi sa levice: Koji premijer?) Pa zna se ko je da-

našnji premijer, — da reši hrvatsko pitanje i Jugoslaviju oslobodi jednom večnih unutrašnjih trzavica. Zašto sam naveo da i sam dr. Maček ne zna kako bi da reši hrvatsko pitanje i da je to i za njega zagonetka. Ja ću to dokazati iz „konstatacija i zaključaka sednice Hrvatskog narodnog zastupstva održane u glavnom gradu Zagrebu dana 15 sječna 1939 godine,“ — gde se oni pozivaju čas na pravo narodnog samoodređenja, a čas na hrvatsko državno pravo, koje se je i prije rata de jure priznavalo, a to se jedno sa drugim koš. „To je (hrvatsko) pravo da bude gospodar sam na svojem teritoriju, (Prigovori sa levice i protesti).

Претседник Милан Симоновић: Молим господина говорника да не полемише са господом посланицима са левике.

Adam Marin (nastavlja): koji je to hrvatski teritoriji to ni dr. Maček ni hrvatsko narodno zastupstvo ne kaže, jer se ni oni u tome svi ne slažu. (Dr. Branko Čubrilović: Zna se koje je hrvatska teritorija!) Da te čuje dr. Maček šta kažeš on bi te isključio iz savezništva. Dok su jedni za to da Hrvatska bude samo dve banovine, drugi idu tako daleko da kažu da u Hrvatskoj mora da bude sve ono što je nekada bilo pod Austrougarskom. Prema tome ostaje samo ono što je bila pre bivša Srbija kao zasebno a sa privolom Sekule Drljevića i Crna Gora bi imala da podpadne pod tu tobožnju veliku Hrvatsku. Dalje se navodi: „Medutim se prevarom i silom prešlo potpuno preko gore navedenoga prava hrvatskoga naroda za oživotvorenje toga prava u čemu je nailazio na stalni otpor ne samo nametnute državne vlasti nego i ostalih srpskih političkih faktora.

Dakle, njemu je nametnuta državna vlast. Nikada nisu priznali državnu vlast, jer ne smatraju državu za svoju. A koji su to ostali srpski politički faktori? (Dušan Branković: Je li to u duhu sporazuma? — Zagor i prigovori na levici.)

Претседник Милан Симоновић: Господо са левике, молим вас да не прекидате говорника. Господин Марин говори у своје име.

Adam Marin (nastavlja): U tim svojim zaključcima od 15 januara 1938 godine oni dalje kažu: „Ali je prirodno i razumljivo da prosveteni narod ne može bezkraja i mirno podnositi da mu se osporava pravo na opstanak i slobodu, te da mu se silom dokračuje pravo da sam odredi svoju sudbinu u slobodnoj zajednici slobodnih naroda“. (Zagor i prigovori na levici. — (Dušan Branković: Jeste li Vi za sporazum?) Jeste, ja sam prvi za sporazum. Ja sam isto tako Hrvat kao i Srbin, jer sam Jugosloven, a oni koji se ne smatraju Jugoslovenima tako ne smatraju.

U tim zaključcima dalje se kaže: „Hrvatski je narod i na ovim izborima pokazao, kao i u svim drugim manifestacijama... (Jedan glas na levici: Malo evoluiranje!) Da, izgleda da su ovde malo evoluirali.

U zaključcima koji su doneti 15 januara na kraju se čak preti ustancima i bunama. Medutim, ipak kao da se pokazuje malo evoluiranje, iako još nije potpuno napredovanje, nema još onoga mosta za sporazum.

Evo šta „Hrvatski dnevnik“ od 24 veljače 1939 godine piše: „Riješenje hrvatskog pitanja može biti samo u tome, da hrvatski narod postane gospodar u svojoj kući i u svojoj domovini. Kao put za riješenje hrvatskog pitanja unutar granica ove državne

zajednice označuje se i često spominje riječ sporazum. Krivo je pomisliti, da sporazum znači riješavanje hrvatskog pitanja na temelju jednog stanja, s kojim hrvatski narod nema ništa zajedničkog, a koje stanje trajno već 20 godina povlašćuje jednoga od pregovarača”.

Znači nisu zadovoljni sa sadašnjim stanjem.

Gospoda od opozicije, video sam to danas, prebacuju nam Hitlera. Međutim, u „Hrvatskom dnevniku” se iznosi kao uzor za rešenje hrvatskog pitanja rešenje češko-slovačkog pitanja, a mi znamo ko je tu i te kako imao udela. (Žagor i prigovori na levici.)

Mačeku je ideal kako je rešeno čelo-slovačko pitanje i kaže ovako u „Hrvatskom dnevniku”: „Ni jedan pametan državnik u ovako nejasnom vremenu ne čeka u želji, da mu za uzor služi bivša, od više naroda složena, centralistička Češko-slovačka republika. Danas, kada se na život i smrt između sebe bore dva međunarodna gorostasna bloka, dvije oprečne ideje ili dva protivna pojma vladavine odozdola ili odozgora, stvar se kod manjih naroda uvjerenje, da je u takvim prilikama neodgodiva potreba, da u takovim složenim državnim zajednicama predstavnici pojedinih naroda sporazumno riješe sva sporna državna pitanja, koja zasijecaju u bit i daljni opstanak takve zajednice.”

„Hrvatski seljački narod unatoč toga ipak smatra da se i s druge strane pokušava pokrenuti jedno veliko djelo k putu smirenja, pa očekuje, da će se pokazati dobra volja i vjeruje, da će se s druge strane učiniti sve, da se zaista pripremi podloga za neodgodljivo riješenje pitanja, o kojima ovisi daljni opstanak ove državne zajednice. Hrvatski narod preko svojih narodnih zastupnika dao je jednodušno punu ovlast svome narodnom vodi dr. Vlatku Mečku, da stvori takva utanačenja, koja će biti jemstvo hrvatske slobode i temelji socijalne pravde”.

Gospodo narodni poslanici, ja sam već u početku istakao da bi smo mi željeli taj sporazum i da smo mu istinski odani, baš mi Srbi koji živimo u tim krajevima, da bismo radosno pozdravili kad bi došlo do sloge i do sporazuma, da se jedanput skine taj problem, da naša država ojača unutra, pa bi tako naša zemlja bila mnogo jača i spolja. Ali ja kažem da s protivne strane izgleda da želje za tim sporazumevanjem nema. Ja to zaključujem prema onome šta se govori masama. Masama se govori drugojače, a drugojače Beogradu. Tamo se kaže: Srbe ćemo oterati na Kosovo ako dođe do slobodne Hrvatske. Gospodo, vi smatrate gospodina Mačeka i njegovu stranku kao idealnu demokratsku, a ja vam, gospodo, mogu navesti baš primere koji dokazuju suprotno tome.

Članovi »Gospodarske sloge« dolazili su sa buđzama pred radnje onih koji nisu glasali za g. dr. Mačeka, i niko nije smeo ući u te radnje. Je li to sloboda i demokratija? Predstavniku moje liste uoči dana izbora naterali su kola u žito. Je li to čuvanje ličnog imetka? U selu Đurđicu, u srezu koji je susedan mome srezu, trebala su da dodu srpska sela na birališta, ali članovi te Zaštite poneli su bili šila i igle i boli su šilima ljude za koje su znali da neće glasati za g. dr. Mačeka. Uopšte ni jedan Srbin nije mogao glasati. Ja imam toliko dokaza da je ljudima priprećeno da će im biti zapaljene kuće. Ima mesta iz kojih ni jedan Srbin nije mogao da dođe da glasa.

U moje mesto na dan izbora došla je bila Narodna zaštita, koja je brojala oko stotinu ljudi. Ta Narodna zaštita pojavila se na biralištu u Koprivnici i njihova grupa od stotinu ljudi marširala je gore i dole, levo i desno i na taj način pokazivala da imaju vlast u svojim rukama, i toga dana niko se od žandarima nije pojavljivao. Svi ljudi u mestu pa i Srbi pod terorom te satnije morali su da glasaju i protivu svoje volje za listu dr. Mačeka. Pa je li to, gospodo, demokratija? Mi, gospodo, u državi, kao što znate, imamo svoju vojsku i ja vas pitam, šta će nam ta druga vojska. U mome mestu Koprivnici, ja čujem svaki čas trube na zbor. Pravi se alarm. Zašto se pravi ta mobilizacija, zato da bi se videlo kakav će biti taj ustanak. (Protesti na levici). To je fašizam. To je glajhšaltovanje. Oni nisu demokrate, jer traže i od ženskih društava da moraju biti njihova — stranačka.

Ipak, gospodo, pored svega toga ja sam i napred kazao da niko ne bi bio srećniji od nas koji živimo u onim krajevima gde su pomešani Srbi sa Hrvatima, da bi mi bili najsrećniji kad bi se to pitanje skinulo sa dnevnoga reda. Ali, gospodo, kako oni to prikazuju, i šta oni smatraju pod tim slobodama?

Naš narod i naš svet kad bi došlo do te slobode, kao i Hrvati koji su jugoslovenski orijentisani, više se boje da dođe do tih sloboda no od tudina. Ta masa kod nas, ona je loše vaspitana i njihovi ljudi drugojačije se prikazuju ovde, a drukše se prikazuju i govore na terenu. Oni kod tih masa prikazuju, da kad bi došlo do slobode, da će onda Hrvati proferati Srbe na Kosovo. Ovih dana vidimo da „Obzor” mnogo napada Srbe zbog toga, što, veli, nema proporcije kod postavljanja činovnika. Međutim, gospodo, ja ću vam navesti jedan primer, kako je bilo u Osječkoj oblasti, dok je bila na upravi Hrvatska seljačka stranka. Tada je, gospodo, u Osječkoj oblasti, gde je jedna trećina Srba, uprava bila u rukama Hrvata od 66 činovnika, koliko ih je tamo bilo postavljeno, a ni jedan nije bio Srbin. Tako isto i na svakome drugom mestu nije se postavljalo ni jednoga. Prema tome oni tako misle sudeći po sebi i oni misle da se i u našoj državi postupa tako. Oni su dali i lažne statistike. Tako je u Zemunu tendenciozno izišla i jedna knjiga gde se prikazuje kako se Srbi zapostavljaju. Međutim, mi ne treba da nas sedamo onima koji hoće da tim lažnim statistikama šire mržnju između braće. Mi moramo stati na gleđište da smo mi jedan narod i ne smemo gledati da li je na nekome mestu jedan ili dva više iz jednoga plemena.

Ja mislim da sam o ovome pitanju dosta govorio, a sada ću preći na neko drugo pitanje. Ima takode pitanja koja nas isto tako interesuju, a to je pitanje činovničko, i ja bih zato stavio Kraljevskoj vladi na dušu, ako bude bilo prilike da dođe do toga, da vrati dodatak na skupoću suprugama oženjenih činovnika.

Ali ima još nekoliko pitanja koja su u vezi sa ovim. Jedno od tih pitanja je i to što imamo mnogo neopskrbljene ženske dece. Na primer mnogi od činovnika imaju po petoro i šestoro dece i ta deca ne mogu dobiti nameštenja. Treba se s toga postarati da se i ovaj problem na neki način reši. Mnogi kažu: pa neka se ta ženska deca udaju. I ja bih to rekao, ali nemaju za koga da se udaju.

Dalje, jedno od ovih pitanja je i to što u pogledu plate postoji velika razlika između činovnika koji su

početnici u službu i onih koji već imaju nekoliko godina službe. Početnici su kod nas tako slabo nagradjeni da ni jedan od njih ne može da se ženi. Oni, kao što rekoh, imaju tako male plate i ako često puta vrše iste dužnosti koje vrše i ostali činovnici sa više godina službe. Treba, dakle, i ovo pitanje prostudirati i omogućiti početnicima povećanje njihovih plata da se mogu ženiti, te da se na taj način reši i ovaj problem našeg neuposlenog ženjskinja koje je većim delom neopskrbljeno, a naročito intelektualke, zato što ne mogu dobiti službu.

Gospodo narodni poslanici, u uverenju da će se Kraljevska vlada založiti da se ovaj problem hrvatskog pitanja a i svi ostali problemi povoljno reše, naročito poljoprivredni problemi, kao što je na primer

problem izvoza naše stoke, kako bi se ona što bolje mogla unovčiti, ja izjavljujem poverenje Kraljevskoj vladi i glasaću za ovaj budžet. (Odobravnje u centru i na desnici).

Претседник Милан Симоновић: Закључујем данашњу седницу. Као дневни ред за наредну седницу предлажем: Продужење претреса у начелу извештаја финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1939/40 годину.

Прима ли Народна скупштина овај дневни ред? (Прима) Данашњу седницу, са вашим пристанком, закључујем, а наредну седницу заказујем за сутра у 9 часова пре подне.

Седница је закључена у 19.50 часова.

